

Lagutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om sexualbrott

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om sexualbrott (RP 13/2022 rd): Ärendet har remitterats till lagutskottet för betänkande och till grundlagsutskottet för utlåtande.

Medborgarinitiativet och motionerna

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande motioner:

- Medborgarinitiativet KAA 2/2019 rd Definiera våldtäkt utifrån avsaknad av samtycke - Samtycke2018
- Lagmotion LM 24/2020 rd Pihla Keto-Huovinen saml m.fl. Lagmotion med förslag till lag om ändring av 17 kap. i strafflagen
- Lagmotion LM 51/2020 rd Leena Meri saf m.fl. Lagmotion med förslag till lag om ändring av 17 kap. i strafflagen
- Lagmotion LM 96/2020 rd Janne Heikkinen saml m.fl. Lagmotion med förslag till lag om ändring av 20 kap. 7 § i strafflagen

Utlåtande

Följande utlåtande har lämnats i ärendet:

- grundlagsutskottet GrUU 20/2022 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Sami Kiriakos, justitieministeriet
- polisinspektör Kimmo Halme, inrikesministeriet
- justitieråd Timo Ojala, högsta domstolen
- hovrättsråd Jaana Helander, Helsingfors hovrätt
- hovrättsråd Jussi Virtanen, Helsingfors hovrätt
- tingsdomare Teemu Vanhanen, Västra Nylands tingsrätt
- specialiståklagare Yrjö Reenilä, Åklagarmyndigheten
- kriminalkommissarie Tiia Grönberg, centralkriminalpolisen
- kriminalkommissarie Sanna Springare, centralkriminalpolisen

Betänkande LaUB 10/2022 rd

- kriminalkommissarie Marko Forss, polisinsättningen i Helsingfors
- kriminalkommissarie Sara Asmundela, polisinsättningen i Inre Finland
- ledande expert Minna-Liisa Luoma, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- verksamhetsledare Tommi Paalanen, Sexpo-säätiö
- expert Pia Puu Oksanen, Amnesty International Finländska sektionen rf
- jurist Henrik Gustafsson, Invalidförbundet rf
- ledande expert Esa Iivonen, Mannerheims Barnskyddsförbund rf
- påverkansplanerare Merja Kähkönen, Kvinnoorganisationernas Centralförbund
- specialsakkunnig Tanja Simola, Rädda Barnen rf
- jurist Elisa Trejtnar, Brottsofferjouren
- advokat Liisa Pellinen, Finlands Advokatförbund
- vice ordförande, professor Marjo Tuppurainen, Suomen Gynekologiyhdistys - Finlands Gynekologförening ry
- jämställdhet- och jämlikhetsspecialist Touko Niinimäki, Ungdomssektorns takorganisation i Finland Allians rf
- vicehäradshövding Riitta Silver, Tukinainen rf
- jurist Terhi Toikkanen, Handikappforum rf
- juris doktor, docent Heini Kainulainen, Åbo universitet
- docent i rättspsykologi (HU), forskare (Åbo Akademi) Julia Korkman
- professor Sakari Melander
- professor Johanna Niemi
- professor Kimmo Nuotio
- motionens initiativtagare Suomela Iris
- professor Matti Tolvanen
- professor (emerita) Terttu Utriainen
- professor Mikko Vuorenpää.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Domstolsverket
- Brottsåtgärdsmyndigheten
- Barnombudsmannens byrå
- Jämställdhetsombudsmannens byrå
- Polisstyrelsen
- Helsingfors universitet, Institutet för kriminologi och rättspolitik
- HUS Seri-stödcentret
- Mansorganisationernas centralförbund rf
- Finlands Psykologförbund rf
- Finlands domareförbund rf
- Befolkningsförbundet rf i Finland
- Otava Piha.

Sakkunniga om medborgarinitiativ MI 2/2019 vp

Utskottet har hört

- motionens initiativtagare Iris Suomela
- avdelningschef Ville Hinkkanen, justitieministeriet

Betänkande LaUB 10/2022 rd

- lagstiftningsråd Sami Kiriakos, justitieministeriet
- forskningsassistent Esko Yli-Hemminki, oikeusministeriö
- justitieråd Timo Ojala, högsta domstolen
- hovrättsråd Kaarlo Hakamies, Helsingfors hovrätt
- tingsdomare Sanna Mikkola, Västra Nylands tingsrätt
- specialiståklagare Yrjö Reenilä, Åklagarmyndigheten
- kriminalkommissarie Sara Asmundela, polisinspektionen i Inre Finland
- polisinspektör Pekka Heikkinen, Polisstyrelsen
- psykolog Pertti Hakkarainen, HUS Seri-stödcentret
- expert Pia Puu Oksanen, Amnesty International Finländska sektionen rf
- utvecklingsdirektör Jaana Koivukangas, Brottsofferjouren
- påverkansexpert Eero Löytömäki, Ungdomssektorns takorganisation i Finland Allians rf
- utvecklingschef Riitta Silver, Tukinainen ry
- programdirektör Minna Säävälä, Befolkningsförbundet rf
- docent i rättspsykologi (HU), forskare (Åbo Akademi) Julia Korkman
- professor Sakari Melander
- professor Kimmo Nuotio
- professor (emerita) Terttu Utriainen.

Öppen utfrågning

Den 17 oktober 2019 ordnade lagutskottet en offentlig utfrågning om medborgarinitiativet MI 2/2019 rd för riksdagsledamöter och medier samt via webbsändning för allmänheten. Av ovan nämnda sakkunniga hördes initiativtagaren till medborgarinitiativet Amnesty International, Finlands avdelning rf, professor (emerita) Terttu Utriainen och justitieministeriet.

PROPOSITIONEN, MEDBORGARINITIATIVET OCH MOTIONERNA

Propositionen

Regeringen föreslår att bestämmelserna om sexualbrott i strafflagen ändras. Samtidigt ändras även förundersökningslagen, ordningslagen, lagen om transportservice, lagen om näringsförbud, lagen om rättegång i brottmål, lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen, lagen om avbrytande av havandeskap, rättegångsbalken, tvångsmedelslagen, straffregisterlagen, fängelselagen, universitetslagen, yrkeshögskolelagen, lagen om yrkesutbildning och lagen om åtgärder som hindrar spridning av barnpornografi.

En viktig ändring är att bestämmelsen om våldtäkt ändras så att brottet baseras på avsaknad av samtycke. Detta genomförs genom att ett centralt rekvisit för våldtäkt blir samlag med en person som inte deltar frivilligt. Även i fråga om andra sexualbrott blir det centralt att den som är föremål för en sexuell handling inte deltar frivilligt. I analogi med detta ersätts bestämmelsen om tvingande till sexuell handling med en bestämmelse om sexuellt övergrepp. Sexuellt antastande ska enligt förslaget också omfatta andra handlingar är sådana som inbegriper beröring. Olovlig spridning av sexuell bild blir ett straffbart sexualbrott.

Betänkande LaUB 10/2022 rd

Bestämmelserna om sexualbrott mot barn under 16 år åtskiljs huvudsakligen från de bestämmelser som gäller vuxna. Skyddet för barnets integritet och ostörda utveckling stärks genom de nya brottsbenämningarna våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn. Också skyddet för barn som har fyllt 16 men inte 18 år är med stöd av särskilda bestämmelser fortsättningsvis mer omfattande än det som gäller vuxna. Straffbestämmelserna om bilder som på ett sexuellt sätt visar barn flyttas i strafflagen till kapitlet om sexualbrott och ändras så att regleringen blir strängare.

När det gäller centrala sexualbrott föreslås även bestämmelser om grova gärningsformer. I strafflagens bestämmelser om andra sexualbrott och i de övriga lagarna föreslås närmast preciseringar och tekniska ändringar.

De nya brottsrequisiten innebär att fler gärningar än i nuläget bestraffas som sexualbrott. Vidare utvidgas definitionen av termen samlag. Straffskalorna för sexualbrott blir strängare, i synnerhet för brott mot barn.

Syftet med propositionen är att stärka skyddet för den sexuella självbestämmanderätten och personliga integriteten. Avsikten är också att förenhetliga och förtydliga bestämmelserna om sexualbrott i strafflagen. Genom propositionen genomförs en del av de mål i regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering som gäller rättsstaten.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2023 eller tidigast sex månader efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

Medborgarinitiativet

I medborgarinitiativet MI 2/2019 rd föreslås det att våldtäkt definieras utifrån samtycke så att avsaknad av samtycke lyfts fram som en central definition av våldtäkt. I initiativet föreslås det också att bestämmelsen om straffet för sexuellt utnyttjande (20 kap. 5 § i strafflagen) stryks, eftersom samlag genom utnyttjande av ställning eller beroendeställning alltid ska bestraffas som våldtäkt. Dessutom föreslås det i initiativet att en bestämmelse om grov likgiltighet fogas till straffbestämmelsen om våldtäkt.

Lagmotionerna

I lagmotion LM 24/2020 rd föreslås det att det till 17 kap. i strafflagen fogas en ny 17 a §, där det föreskrivs att innehav av bildmaterial som innehåller rått våld vid sidan av spridning av sådant material är straffbart. Vidare föreslås en ändring av 17 kap. 18 § i strafflagen så att också spridning av en enda fil, i stället som i nuläget flera filer, är ett brott. Maximistraffet enligt 17 kap. 19 § i strafflagen höjs samtidigt till två år och brottsbenämningen ändras till innehav av material som skildrar sexuellt utnyttjande av barn. I motionen föreslås det också att det till 17 kap. i strafflagen fogas en ny 19 a §, där det föreskrivs om straffet för en grov gärningsform av innehav material som skildrar sexuellt utnyttjande av barn.

I lagmotion LM 51/2020 rd föreslås det att 17 kap. 1 § i strafflagen ändras så att konsumgänge med djur kriminaliseras.

Betänkande LaUB 10/2022 rd

I lagmotion LM 96/2020 rd föreslås det att 20 kap. 7 § i strafflagen ändras så att minimistrafvet för grovt sexuellt utnyttjande av barn höjs från ett till två års fängelse. Avsikten är att säkerställa att fängelsestraff som döms ut för grovt sexuellt utnyttjande av barn är ovillkorliga, eftersom fängelsestraff på mindre än två år enligt huvudregeln döms ut villkorligt i Finland och fängelsestraff på minst två år ovillkorligt.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Tidigare revideringar av 20 kap. i strafflagen

Bestämmelserna i strafflagens 20 kap. om sexualbrott sågs över i sin helhet i samband med totalreformen av strafflagen 1999 (563/1998; se RP 6/1997 rd och LaUB 3/1997 rd). Sedan dess har det gjorts flera punktvisa översyner av bestämmelserna i kapitlet.

Till exempel förlängdes preskriptionstiderna för sexuellt utnyttjande av barn 2006 och 2011 (8 kap. 1 § 5 mom. i strafflagen). År 2011 utvidgades rekvisitet för våldtäkt i fråga om utnyttjande av personer i hjälplöst tillstånd. Samma år föreskrevs det att samlag med barn i en viss ålder i regel ska ses som grovt sexuellt utnyttjande av barn, höjdes minimistrafvet för sexuellt utnyttjande av barn och föreskrevs det nya straffbestämmelser om lockande av barn i sexuella syften (20 kap. 8 b § i strafflagen) och om besökande av en barnpornografisk framställning (20 kap. 8 c § i strafflagen). År 2014 omdefinierades de lindrigaste gärningsformerna av våldtäktsbrott så att de hänfördes till grundformen av våldtäktsbrott, och gärningar som riktar sig mot personer under 18 år föreskrevs utgöra grov våldtäkt. Den senaste ändringen gjordes 2019, då maximistrafvet för sexuellt utnyttjande av barn höjdes och en ny bestämmelse om grov våldtäkt mot barn stiftades (20 kap. 7 b § i strafflagen). Många reformer har lett till att ingen av bestämmelserna i kapitlet längre är i kraft i den form som föreskrevs vid totalreformen (se RP 212/2018 rd, s. 5).

Lagutskottet har i samband med de ovan nämnda delreformerna av 20 kap. i strafflagen upprepade gånger fäst uppmärksamhet vid problemen med punktvisa översyner (se LaUB 37/2010 rd, LaUB 43/2010 rd, LaUB 4/2014 rd och LaUB 24/2018 rd). Att det görs revideringar i snabb takt är problematiskt särskilt med tanke på dem som tillämpar lagen, bland annat med hänsyn till den tidsmässiga tillämpningen av strafflagens bestämmelser.

Utskottet har därför redan länge framhållit att det behövs en totalreform av 20 kap. i strafflagen. Detta behov granskades ingående i utskottets betänkande om den senaste partiella reformen av kapitlet (se LaUB 24/2018 rd).

På grundval av lagutskottets betänkande förutsatte riksdagen en totalreform av 20 kap. i strafflagen så att bestämmelserna om de olika sexualbrotten i kapitlet bildar en tydlig och konsekvent helhet (RSv 305/2018 rd). Dessutom bör man särskilt bedöma rekvisitet för våldtäktsbrott i fråga om andra gärningar än de som riktar sig mot barn. Det är bland annat viktigt att bedöma regleringen om offrets hjälplösa tillstånd och en stärkning av samtyckets ställning i definitionen av våldtäktsbrott och andra sexualbrott. Dessutom förutsatte riksdagen utifrån utskottets betänkan-

Betänkande LaUB 10/2022 rd

de att bestämmelserna om utnyttjande- och våldtäktsbrott mot barn i 20 kap. i strafflagen revideras så att i synnerhet minimistraffen skärps och regleringstekniken och brottsbeteckningarna bedöms. Regeringen skulle särskilt granska regleringstekniken i fråga om gärningar i vilka det ingår samlag, betydelsen av barnets ålder och frågan om huruvida dessa gärningar borde överföras till våldtäktsbrotten. Riksdagen förutsatte också att regeringen i samband med totalreformen av 20 kap. i strafflagen eller separat bedömer utvecklingsbehoven i fråga om de straffbestämmelser om sexualbrott som ingår i andra kapitel i strafflagen.

Också grundlagsutskottet konstaterade 2014 att ett skrivsätt som baserar sig på avsaknad av samtycke skulle framhäva våldtäktens karaktär av kränkning av den sexuella självbestämmanderätten och de mänskliga rättigheterna. Grundlagsutskottet ansåg då att det vid den fortsatta beredningen av översynen av strafflagens 20 kap. finns anledning att bedöma utsikterna att förnya våldtäktsrekvisitet i denna riktning (se GrUU 6/2014 rd, s. 5).

Totalreform av 20 kap. i strafflagen

Regeringen föreslår en totalreform av strafflagens lagstiftning om sexualbrott. Syftet med propositionen är att stärka skyddet för den sexuella självbestämmanderätten och personliga integriteten. Avsikten är också att harmonisera och förtydliga regleringen.

I enlighet med målen föreslås det i propositionen att brottsbenämningarna, tillämpningsområdet och straffen för sexualbrott i 20 kap. i strafflagen ses över så att de bättre motsvarar dagens uppfattningar. Ett väsentligt förslag är att bestämmelsen om våldtäktsbrott ändras så att den grundar sig på avsaknad av frivillighet. Det centrala vid våldtäktsbrott föreslås vara samlag med en person som inte frivilligt deltar i handlingen.

Ett viktigt ändringsförslag är likaså att bestämmelserna om sexualbrott mot barn under 16 år samlas i ett block separat från bestämmelserna om vuxna. Det föreslås att dessa bestämmelser ändras för att stärka skyddet för barnets integritet och en störningsfri utveckling. Det föreslås bland annat att det stiftas en ny brottsbenämning, ”våldtäkt mot barn”. Till skillnad från våldtäktsbrott grundar sig straffbarheten för våldtäkt mot barn inte på avsaknad av frivillighet, utan förutsätter endast uppsåtligt samlag med en person under 16 år. Det föreslås också att barn som är äldre än 16 år ska skyddas genom mer omfattande specialbestämmelser än de som gäller för vuxna.

Syftet med propositionen är också att i 20 kap. i strafflagen samla gärningar som kränker den sexuella självbestämmanderätten. I enlighet med detta föreslås det att till exempel straffbestämmelserna om sexuella bilder, som för närvarande ingår i 17 kap., tas in i 20 kap. i strafflagen. I 17 kap. i strafflagen finns också andra bestämmelser som berör sexuella relationer och sedligheten, såsom sedlighetssårande marknadsföring och offentlig kränkning av sedligheten. Syftet med dessa bestämmelser berör huvudsakligen tryggheten av allmän ordning, och därför faller de utanför bedömningen i denna proposition.

Grundlagsutskottet ansåg i sitt utlåtande om propositionen att det finns ett vägande samhälleligt behov av den föreslagna regleringen och att det med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna finns en godtagbar grund för den som delvis till och med är direkt relaterad till dessa rättigheter (se GrUU 20/2022 rd).

Betänkande LaUB 10/2022 rd

Lagutskottet konstaterar att propositionen föreslår betydande ändringar i strukturen för, innehållet i och omfattningen av bestämmelserna om sexualbrott. Dessutom skärps straffskalan. Det är alltså både principiellt och i praktiken fråga om en mycket betydande reform. Utskottet hänvisar till sina tidigare ställningstaganden och anser att propositionen är behövlig och motiverad och tillstyrker den med de kommentarer som följer.

Sexualbrott mot vuxna

Övergång till en samtyckesbaserad lagstiftning

För våldtäkt döms för närvarande den som genom våld på person eller med hot om sådant våld tvingar någon till samlag (20 kap. 1 § i strafflagen). Det är likaså straffbart att ha samlag med någon genom att utnyttja att denne till följd av medvetlöshet, sjukdom, funktionsnedsättning, rädsla eller något annat hjälplöst tillstånd inte kan försvara sig eller förmår utforma eller uttrycka sin vilja. Motsvarande reglering gäller också andra gärningar som väsentligen kränker den sexuella självbestämmanderätten och som det föreskrivs om i bestämmelsen om tvingande till sexuell handling (SL 20 kap. 4 §). Lindrigare sexuella handlingar som begåtts genom beröring och som är ägnade att kränka någons sexuella självbestämmanderätt bestraffas som sexuellt antastande (SL 20 kap. 5 a §).

Riksdagen har förutsatt att rekvisitet för våldtäktsbrott, bland annat stärkandet av samtyckets ställning vid definitionen av våldtäktsbrott och andra sexualbrott, utvärderas i samband med totalreformen av 20 kap. i strafflagen.

Regeringen föreslår att straffbestämmelsen om våldtäkt (20 kap. 1 § i lagförslag 1) ändras så att ett villkor för att gärningen ska vara straffbar är att någon inte deltar frivilligt i samlaget. Den föreslagna bestämmelsen utvidgar tillämpningsområdet för våldtäkt till vissa gärningar där någon inte i egentlig mening har tvingats till samlag exempelvis genom våld eller hot om våld. I den föreslagna paragrafen räknas de grunder upp med stöd av vilka en persons deltagande i samlag inte ska anses frivilligt. Det föreslås också att det föreskrivs om en grov gärningsform av våldtäkt (20 kap. 2 § i lagförslag 1). Det föreslås att andra gärningar än de som innefattar samlag och som väsentligt kränker den sexuella självbestämmanderätten ska vara straffbara med stöd av en ny bestämmelse om sexuellt övergrepp (20 kap. 3 § i lagförslag 1). Det föreslås också att det föreskrivs om en grov gärningsform av sexuellt övergrepp (20 kap. 4 § i lagförslag 1). Lindrigare gärningar som är ägnade att kränka någons sexuella självbestämmanderätt föreslås bli straffbara under rubriceringen sexuellt antastande (20 kap. 6 § i lagförslag 1).

I propositionen används i stället för ”samtycke” uttrycket ”deltar inte frivilligt”. Det är fråga om ett nytt sätt att definiera området för straffbart beteende, och terminologin överlappar inte den straffrättsliga läran om den kränktes samtycke. Uttryckt på allmänspråk är det dock fråga om en samtyckesbaserad lagstiftning om sexualbrott, även om termen ”samtycke” inte används i bestämmelserna. Också Sverige har gått in för ett frivillighetsbegrepp i stället för samtycke, eftersom termen samtycke i brottsbalken tidigare getts ett annat betydelseinnehåll än i fråga om våldtäktsbrott (prop. 2017/18:177, s. 30–31).

Betänkande LaUB 10/2022 rd

Vid lagutskottets sakkunnigutfrågning fick förslaget att rekvisitet för sexualbrott ska grunda sig på samtycke stort understöd. Också utskottet anser att en övergång till samtyckesbaserad reglering är en motiverad och tidsenlig ändring, eftersom vikten av sexuell självbestämmanderätt och skydd för personlig integritet är mer framträdande i dagens samhälle än tidigare. Propositionen svarar också på riksdagens uttalande ovan, där det förutsätts att samtyckets ställning stärks i lagstiftningen. Propositionen återspeglar också bättre än för närvarande den samtyckesbaserade utgångspunkten vid sexualbrott som ingår i internationella förpliktelser som är bindande för Finland (däribland Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, den så kallade Istanbulkonventionen, FördrS 53/2015). Det kan bedömas att det i och med ändringen kommer att dömas ut fler våldtäktsstraff för gärningar som hittills inte har kunnat bestraffas som våldtäkt.

Sakkunniga har dock uttryckt oro över att den samtyckesbaserade regleringen ökar bevisningsproblemen. Enligt lagutskottets uppfattning kan det dock bedömas att rekvisiten för de nya sexualbrottsbestämmelserna som grundar sig på avsaknad av frivillighet kommer att ställas inför samma, i praktiken oundvikliga, bevisningssvårigheter som vid gärningar som för närvarande bestraffas som våldtäkt. Bevisröskeln för dessa brott är dock den samma som för andra brott av motsvarande allvarlighetsgrad. Högsta domstolen konstaterar emellertid i sitt avgörande HD 2013:96 följande (punkt 11 i domen)

att tillräknande av brott förutsätter att domstolen efter en samlad bevisprövning anser att det inte finns något rimligt tvivel om den åtalades skuld (t.ex. HD 2002:47, 2004:60, 2013:27 och 2013:77). Bevisröskeln för sexualbrott är inte lägre än för andra lika allvarliga brott, även om det på grund av gärningarnas natur ofta är svårt att inhämta direkt och entydig bevisning. Eftersom utgångspunkten är oskuldspresumtionen, är det enligt HD:s dom åklagaren eller målsäganden som ansvarar för bevisinhämtningen.

Också grundlagsutskottet betonar i sitt utlåtande om propositionen betydelsen av garantierna för en rättvis rättegång i 21 § i grundlagen och understryker att de svårigheter vid framläggandet av bevisning som de föreslagna bestämmelserna eventuellt medför inte kommer att sänka bevisröskeln (GrUU 20/2022 rd).

Övergången till en samtyckesbaserad reglering innebär dock en avsevärd förändring, och därför bör man utifrån det som sägs nedan följa hur den nya regleringen fungerar och vilka konsekvenser den har.

Gärningar baserade på avsaknad av frivillighet: Våldtäkt, sexuellt övergrepp och sexuellt antastande

Propositionens förslag om att sexualbrott ska vara straffbara på grund av avsaknad av frivillighet gäller i synnerhet våldtäkt (20 kap. 1 § i lagförslag 1) och sexuellt övergrepp (20 kap. 3 § i lagförslag 1) samt grova gärningsformer av dessa. Dessa brott skiljer sig från varandra i det att våldtäkt förutsätter samlag, medan det vid sexuellt övergrepp är fråga om andra sexuella handlingar som väsentligen kränker personens sexuella självbestämmanderätt.

Betänkande LaUB 10/2022 rd

I rekvisitet för sexuellt antastande (20 kap. 6 § i lagförslag 1) nämns inte, till skillnad från rekvisitet för våldtäkt och sexuellt övergrepp, avsaknad av frivillighet, utan en förutsättning är att gärningen är ägnad att kränka någon annans sexuella självbestämmanderätt. Vid sexuellt antastande är det fråga om att gärningsmannen fysiskt eller på något annat sätt utsätter någon för sexuellt väsentlig verksamhet oberoende av personens vilja. En handling som kränker den sexuella självbestämmanderätten innebär således att den som är föremål för handlingen inte frivilligt deltar i någon annans sexuella handling. Bestämmelsen om sexuellt antastande är sekundär, det vill säga den tillämpas endast i situationer där handlingen inte uppfyller rekvisitet för någon annan handling som bestraffas strängare med stöd av 20 kap. i strafflagen.

Lagutskottet anser att denna reglering bildar en konsekvent helhet.

Sexuellt utnyttjande

För närvarande skyddas vissa utsatta grupper, såsom sjuka och funktionshindrade på institutioner och ungdomar under 18 år i skolor eller institutioner, genom en bestämmelse om sexuellt utnyttjande (20 kap. 5 § i strafflagen). Enligt den är det straffbart att genom att utnyttja sin ställning förmå någon att delta i en handling som väsentligt kränker den sexuella självbestämmanderätten. Till de situationer som nämns i bestämmelsen hör bland annat att en person som är yngre än aderton år står under gärningsmannens övervakning i skolan. Vidare avses grovt missbruk av omogenhet, där en person inte har fyllt 18 år och som på grund av omognad samt ålderskillnaden mellan parterna har en väsentligt svagare förmåga att självständigt besluta om sitt sexuella beteende än gärningsmannen. Dessutom nämns i bestämmelsen en person som vårdas på ett sjukhus eller någon annan inrättning och som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller något annat svaghetstillstånd har försämrade möjligheter att utforma eller uttrycka sin vilja. Bestämmelsen täcker också fall där en person är synnerligen beroende av gärningsmannen, som grovt missbrukar beroendeställningen.

Regeringen föreslår att straffbestämmelsen om sexuellt utnyttjande bibehålls (20 kap. 5 § i lagförslag 1). Jämfört med den gällande bestämmelsen föreslås dock vissa ändringar som behandlas närmare nedan i detaljmotiven.

Under sakkunnigutfrågningen i utskottet understöddes den föreslagna bestämmelsen, men den har också kritiserats. Bland annat har bestämmelsens förhållande till de föreslagna bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp ansetts vara oklart. Den föreslagna bestämmelsen har också bedömts innebära lindrigare straff för våldtäkt och sexuellt övergrepp för ett sexualbrott som riktar sig mot en utsatt person. Därför har det framförts att de handlingar som avses i den föreslagna bestämmelsen helt eller delvis ska bedömas som våldtäkt och sexuellt övergrepp.

Efter en bedömning av de samlade utredningarna har utskottet på följande grunder beslutat ställa sig bakom att den föreslagna bestämmelsen tas in i 20 kap. i strafflagen.

För det första skiljer sig tillämpningsområdet för den föreslagna bestämmelsen om sexuellt utnyttjande från tillämpningsområdet för de föreslagna bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp. I de senare fallen grundar sig straffbarheten på avsaknad av frivillighet, medan den föreslagna bestämmelsen om sexuellt utnyttjande är tillämplig endast i sådana fall där en person i de

Betänkande LaUB 10/2022 rd

särskilda situationer som avses i bestämmelsen har deltagit frivilligt i samlag eller någon annan sexuell handling som avses i bestämmelsen. Det är således fråga om gärningar som begåtts i särskilda situationer där den svagare partens valmöjligheter inte är så begränsade som vid våldtäkt eller sexuellt övergrepp. I stället för avsaknad av frivillighet är grunden för straffbarheten utnyttjande av personens svagare omdömesförmåga eller en svagare ställning i övrigt, och den risk det utgör för personens sexuella självbestämmanderätt (se RP, s. 55).

Syftet med förslaget är att skydda den sexuella självbestämmanderätten för vissa utsatta personer i situationer där förutsättningen för våldtäkt eller sexuellt övergrepp, det vill säga avsaknad av frivillighet, inte uppfylls. Den kompletterar således de föreslagna bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp och ger ytterligare skydd för personer i en svag eller utsatt ställning. Eftersom bestämmelsen kompletterar bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp, omfattar den också både handlingar som inbegriper samlag och andra sexuella handlingar.

Utskottet betonar också att den föreslagna bestämmelsen om sexuellt utnyttjande är sekundär i förhållande till bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp. Detta framgår av den subsidiaritetsklausul som skrivits in i bestämmelsen, enligt vilken det föreskrivna straffet ska utdömas ”om inte lika strängt eller strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i detta kapitel”. Subsidiariteten innebär att bestämmelsen om sexuellt utnyttjande kan tillämpas endast om rekvisitet för våldtäkt eller sexuellt övergrepp inte uppfylls. Den föreslagna bestämmelsen gäller således inte gärningar i vilka föremålet för gärningen inte deltar frivilligt, även om gärningarna annars skulle ske under de omständigheter som nämns i bestämmelsen.

Sammanfattningsvis anser utskottet att den föreslagna särskilda bestämmelsen om sexuellt utnyttjande, som kompletterar de övriga bestämmelserna om sexualbrott, behövs med hänsyn till det ökade behovet av skydd för de personer i svagare ställning som nämns där. Utskottet ser det inte som motiverat att utvidga rekvisitet för våldtäkt och sexuellt övergrepp till att omfatta gärningar som innebär sexuellt utnyttjande, eftersom de inte begås utan den andra partens frivillighet, såsom våldtäkt eller sexuellt övergrepp. Sexuellt utnyttjande avviker också till sin karaktär och allvarlighetsgrad från våldtäkt och sexuellt övergrepp. Om de gärningar som avses där skulle inkluderas i rekvisitet för våldtäkt och sexuellt övergrepp skulle våldtäktsbrott och sexuellt övergrepp bli otydligare än det som föreslås i propositionen. Det skulle också innebära en avvikelse från den gradering av straffbestämmelserna som ingår i strafflagens systematik enligt hur allvarliga och klandervärda gärningarna är. Ändringen skulle också förutsätta att straffskalorna för våldtäkt och sexuellt övergrepp lindras jämfört med förslaget.

Utskottet anser det dock viktigt att tillämpningen av bestämmelsen om sexuellt utnyttjande följs noggrant när det gäller gränsdragningen mellan bestämmelsen i fråga och de straffbestämmelser som grundar sig på avsaknad av frivillighet – våldtäkt och sexuellt övergrepp – och klarheten i det inbördes förhållandet. Om det finns anledning till det, ska åtgärder vidtas för att säkerställa ett klart och enhetligt rättsläge.

Betänkande LaUB 10/2022 rd

Sexualbrott mot barn

Nuläge och behovet av en översyn

De gällande bestämmelserna i 20 kap. 1—4 § tillämpas på handlingar mot såväl vuxna som barn. Dessutom tillämpas på barn bestämmelserna om sexuellt utnyttjande av barn, grovt sexuellt utnyttjande av barn samt grov våldtäkt mot barn (20 kap. 6, 7 och 7 b § i strafflagen). Det har ansetts nödvändigt att föreskriva separat om sexualbrott som riktar sig mot barn för att skydda barnen och för att kunna lägga vikt vid att barn inte är mogna att råda över sin sexualitet. Bestämmelserna om sexualbrott mot barn skyddar barn mot utnyttjande och anknyter också bland annat till hälsa och kroppslig integritet.

Skyddsobjekten för å ena sidan våldtäktsbrott och å andra sidan brott som gäller utnyttjande av barn skiljer sig från varandra, vilket innebär att de för närvarande tillämpas parallellt. Om gärningsmannen genom en och samma gärning gör sig skyldig exempelvis till våldtäkt och sexuellt utnyttjande av barn döms hen till ett gemensamt straff för bägge brotten. Om bestämmelserna om grov våldtäkt och grovt sexuellt utnyttjande av barn blir tillämpliga, döms gärningsmannen för grov våldtäkt mot barn.

Med skyddsåldersgränsen avses den lagfästa ålder på 16 år och att personer som är yngre än det inte anses kunna ge ett giltigt samtycke till sexuellt umgänge med en vuxen. Skyddsåldersgränsen varierar från land till land och i Finland är den i nuläget 16 år. Om gärningsmannen är en förälder till barnet eller i förhållande till barnet står i en ställning som motsvarar en förälders och bor i samma hushåll som barnet är skyddsåldersgränsen 18 år.

När det gäller unga personer bör bestämmelserna samtidigt ge en möjlighet till en flexibel syn på unga människors inbördes sexuella relationer (se även LaUB 24/2018 rd). Bestämmelserna om sexuellt utnyttjande av barn innehåller därmed också en begränsningsbestämmelse (20 kap. 7 a § i strafflagen) som gäller situationer som inte kränker den sexuella självbestämmanderätten för den som utsattes för handlingen och det inte råder någon stor skillnad i ålder samt själslig och kroppslig mognad mellan parterna.

Bestämmelserna om sexualbrott mot barn har ändrats och straffen skärpts flera gånger, senast 2019. Trots det har lagutskottet som sagt ansett att regleringen fortfarande behöver ses över och straffen skärpas (se LaUB 24/2018 rd. Utskottet har i ett tidigare betänkande särskilt uppmärksammat bestämmelserna om våldtäkt och konstaterat att trots att de bestämmelserna redan i dag kan tillämpas på gärningar som riktar sig mot barn, är det gällande rekvisitet för våldtäktsbrott inte lämpligt med tanke på de yngsta barnen. Samlag med ett litet barn uppfyller inte automatiskt rekvisitet för våldtäktsbrott, trots att ett litet barn inte kan ge giltigt samtycke till samlag och det inte kan krävas att barnet ska kunna försvara sig på det sätt som det gällande rekvisitet förutsätter. Utskottet har ansett att ett litet barn inte kan förväntas ha den mognad som krävs för att inse vad samlag med en vuxen innebär. Utskottet har likaså ansett att också brottsbeteckningarna måste granskas, eftersom beteckningarna av utnyttjandebrott som riktar sig mot barn inte tillräckligt väl beskriver hur allvarliga och klandervärda gärningarna är.

Betänkande LaUB 10/2022 rd

Därför har riksdagen utifrån lagutskottets betänkande godkänt ett uttalande (RSv 305/2018 rd) enligt vilket straffen för utnyttjande- och våldtäktsbrott mot barn ska skärpas ytterligare, särskilt minimistrafpen, och regleringstekniken och brottsbeteckningarna bedömas. Man bör särskilt granska regleringstekniken i fråga om gärningar i vilka det ingår samlag, betydelsen av barnets ålder och frågan om huruvida dessa gärningar borde överföras till våldtäktsbrotten.

De föreslagna ändringarna

Regeringen föreslår att bestämmelserna om sexualbrott mot barn avskiljs i ett separat block. Skyddsåldersgränsen föreslås liksom för närvarande vara 16 år och i situationer där gärningsmannen är barnets förälder eller i en ställning som kan jämföras med en förälder 18 år. Det föreslås att straffbestämmelserna om sexualbrott mot barn definieras så att avsaknad av frivillighet inte är en förutsättning för straffbarhet. Därmed är förutsättningen redan i sig att samlag med barn under 16 år är våldtäktsbrott.

Det föreslås också ändringar i brottsbenämningarna. I 20 kap. i strafflagen föreslås bestämmelser om våldtäkt mot barn (20 kap. 12 § i lagförslag 1) och sexuellt övergrepp mot barn (20 kap. 14 § i lagförslag 1) samt grova gärningsformer av dessa (20 kap. 13 och 15 § i lagförslag 1). På samma sätt som i straffbestämmelserna om sexualbrott mot vuxna har dessa bestämmelser skilts åt från bestämmelserna om våldtäkt av barn och sexuellt övergrepp mot barn beroende på om det är fråga om samlag med barn eller någon annan sexuell handling som kan skada barnets utveckling.

Under sakkunnigutfrågningen i utskottet fick förslagen till bestämmelser om sexualbrott mot barn ett brett stöd. Det är positivt, eftersom de ändringar som föreslogs tidigare under lagberedningen fick kritik (se RP s. 87—90). Utifrån remissvaren har förslagen till bestämmelser om sexualbrott mot barn således ändrats. Tillämpningsområdet för de föreslagna bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp mot barn har under den fortsatta beredningen utvidgats och regleringen förenklats, och rekvisiten föreslås bli definierade så att de i princip inte förutsätter något annat än att uppsåtligt samlag eller en sexuell gärning som äventyrar barnets utveckling riktas mot ett barn under 16 år.

Också lagutskottet ställer sig positivt till förslagen till bestämmelser om sexualbrott mot barn och anser att de på behörigt sätt beaktar behovet av att förbättra det straffrättsliga skyddet för att trygga barnens integritet och en störningsfri utveckling samt särdragen hos och klandervärdheten i gärningar som riktar sig mot barn. Utskottet anser att det är motiverat att skilja åt regleringen med tanke på syftena med skyddet av barn och för att förtydliga regleringen.

Lagutskottet konstaterar att sexualbrott är mycket skadliga och farliga för barnets utveckling och hälsa och att barn är utsatta i förhållande till vuxna. Det är därför motiverat att bevara skyddsåldersgränsen på 16 år och att alla samlag med barn under den åldern i princip bedöms som våldtäkt mot barn. Också benämningen våldtäkt mot barn är lämplig och ger bättre uttryck för gärningarnas klandervärdhet än de nuvarande benämningarna.

Den gällande begränsningsbestämmelsen bör dock bibehållas på det sätt som föreslås i propositionen, bland annat för att sällskapande mellan unga personer ska kunna beaktas (20 kap. 17 § i lagförslag 1). Utskottet framhåller därför att reformen inte avser att ändra på den nuvarande prin-

Betänkande LaUB 10/2022 rd

cipen enligt vilken samlag och andra sexuella handlingar mellan unga i närheten av skyddsålder på 16 år inte är straffbara om de inte kränker den sexuella självbestämmanderätten för en av parterna.

Barn som passerat skyddsåldersgränsen

Enligt propositionen ska bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp i fråga om vuxna i princip tillämpas på gärningar som riktar sig mot barn som är äldre än sexton år. Den särskilda ställningen för barn i denna ålder och barnets behov av skydd beaktas dock i flera av de föreslagna bestämmelserna. Detta framgår bland annat av att särskilt de grova gärningsformerna enligt straffbestämmelserna i fråga (20 kap. 2 och 4 § i lagförslag 1) tillämpas på gärningar som riktar sig mot personer i åldern 16—17 år, eftersom en skärpningsgrund för de grova gärningsformerna av våldtäkt och sexuellt övergrepp är att gärningen riktar sig mot ett barn under 18 år. Dessutom skyddas barn under 18 år genom specialbestämmelser bland annat i den föreslagna bestämmelsen om sexuellt utnyttjande (20 kap. 5 § 1 och 2 punkten i lagförslag 1).

Propositionen innehåller också andra bestämmelser som kompletterar det straffrättsliga skyddet för barn och som gäller alla barn under 18 år. Bestämmelserna gäller erbjudande av ersättning för en sexuell handling mot ung person, lockande av barn i sexuella syften, spridning av bild som på ett sexuellt sätt visar barn och den grova gärningsformen av detta, innehav av en bild som på ett sexuellt sätt visar barn samt besökande av föreställning som på ett sexuellt sätt visar barn (20 kap. 9 och 18—22 § i lagförslag 1).

Lagutskottet anser att den ovan beskrivna regleringen är motiverad och behövlig, eftersom också barn som är äldre än skyddsåldersgränsen i princip är minderåriga och normalt har en svagare ställning än vuxna.

Uppsåt

Sexualbrott enligt 20 kap. i strafflagen föreslås på samma sätt som nu i regel vara straffbara endast när de är uppsåtliga. Lagutskottet ställer sig bakom denna princip.

Vid sexualbrott mot barn ska gärningsmannens uppsåt också omfatta åldern hos den som utsatts för gärningen. Således blir till exempel de föreslagna bestämmelserna om våldtäkt av barn eller sexuella ingrepp mot barn inte tillämpliga, om gärningsmannens uppsåt inte uppfylls i fråga om objektets ålder. I en sådan situation är de allmänna bestämmelserna om sexualbrott tillämpliga på gärningen (20 kap. 1—5 § i lagförslag 1), om rekvisiten för dem uppfylls, eftersom bestämmelsernas ordalydelse inte utesluter att de kan tillämpas också på gärningar som riktar sig mot personer under 16 år. Mot bakgrund av detta anser utskottet att det inte är nödvändigt att föreskriva om ansvar vid oaktsamhet i fråga om barnets ålder.

Definitionen av samlag

Bestämmelserna om sexualbrott i 20 kap. i strafflagen indelas redan nu i huvudsak enligt om de gäller gärningar som innefattar samlag eller andra sexuella handlingar. Indelningen baserar sig på

Betänkande LaUB 10/2022 rd

att gärningar som innefattar samlag i princip är allvarligare. Indelningen har betydelse också i den föreslagna totalreformen.

I 20 kap. i strafflagen finns det redan nu en bestämmelse som definierar samlag och sexuell handling (20 kap. 10 § i strafflagen). Med samlag avses inträngande med könsorgan i en annans kropp eller sexuellt inträngande i en annans könsorgan eller anus eller tagande av en annans könsorgan i sin kropp.

I propositionen föreslås det att definitionen av samlag utvidgas till att omfatta också beröring av en annans könsorgan eller anus med könsorgan eller mun (20 kap. 23 § 1 mom. i lagförslag 1). Syftet med ändringen är att definitionen ska omfatta gärningar som på grund av sin natur och det intima i beröringen till allvarlighetsgraden kan jämföras med andra gärningar som omfattas av definitionen av samlag. Den föreslagna ändringen utvidgar tillämpningsområdet för straffbestämmelserna om samlag.

Lagutskottet har tidigare betonat vikten av att definitionsbestämmelserna i strafflagen är särskilt exakta, eftersom de ger innehåll åt många andra straffbestämmelser (se LaUB 4/2014 rd). Redan den nuvarande definitionen av samlag är mer omfattande än den allmänspråkliga betydelsen av samlag, och i propositionen utvidgas definitionen ytterligare. Utskottet har dock stannat för en utvidgning av definitionen för att uppnå propositionens syften.

Under sakkunnigutfrågningen i utskottet har det å andra sidan framförts att definitionen av samlag också bör omfatta gärningar där gärningsmannen exempelvis via en internetförbindelse får den som är utsatt för handlingen att tränga in i sitt eget könsorgan. Utskottet betonar att sådana gärningar är allvarliga och skadliga, men konstaterar att gärningsmannen inte berör offret fysiskt när offret utsätts för sexuellt utnyttjande via internet. Att ta in en sådan gärning i definitionen av samlag skulle ytterligare utvidga den föreslagna vida definitionen, och utskottet anser därför att det inte är motiverat. Det kan inte heller anses nödvändigt att utvidga definitionen till sådana gärningar, eftersom de i regel uppfyller definitionen av sexuell handling även om de inte motsvarar definitionen av samlag (20 kap. 23 § 2 mom. i lagförslag 1). Därmed kan man tillämpa exempelvis straffbestämmelserna om sexuellt övergrepp eller sexuellt övergrepp mot barn, vars straffskallor gör det möjligt att påföra ett lämpligt straff. Utskottet anser dock att det är befogat att noga följa utvecklingen och rättsläget i fråga om detta slag av gärningar som begås via internet för att säkerställa att lagstiftningen är tillräckligt täckande.

Sakkunniga har också fäst uppmärksamhet vid definitionen av samlag och dess könsneutrala karaktär och ansett att bestämmelsen inte i tillräcklig utsträckning och på lika villkor beaktar situationer där mannens eller pojkens könsorgan berörs på något annat sätt än med könsorgan eller mun. Därför har det ansetts att definitionen också bör omfatta situationer där någon annan persons könsorgan berörs utan dennes samtycke och kontakten till sin varaktighet eller sitt sätt att utföra den är sådan att den kan jämföras med samlag. Utskottet konstaterar dock att uttrycket ”beröring som kan jämföras med samlag” är vagt och att det därför inte är motiverat att utvidga definitionen av samlag till en sådan gärning. De beröringsgärningar som avses ovan är dock allvarliga och skadliga. Det är väsentligt att de kan bedömas utifrån definitionen av sexuell handling, och således tillämpas straffbestämmelserna om sexuellt övergrepp och sexuellt övergrepp mot barn, som vid behov gör det möjligt att påföra också ett strängt straff.

Betänkande LaUB 10/2022 rd

Straffskalor

Regeringen föreslår strängare bestämmelser om sexualbrott (se t.ex. RP, s. 58—61). Det är delvis fråga om att de föreslagna straffskalorna är strängare än tidigare och delvis om att tillämpningsområdet för vissa bestämmelser på grund av de föreslagna ändringarna i rekvisiten utvidgas, vilket innebär att den straffrättsliga bedömningen skärps. De viktigaste förslagen som uttryckligen gäller strängare straff är straffskalan för bestämmelsen om sexuellt övergrepp (20 kap. 3 § i lagförslag 1), fängelse i 4 månader—4 år, vilket är strängare än straffskalan för bestämmelsen om tvingande till sexuell handling som ersätts med bestämmelsen om sexuellt övergrepp, böter eller fängelse i högst 3 år. Det föreskrivs om en grov gärningsform av sexuellt övergrepp (20 kap. 4 § i lagförslag 1). Till dessa delar är det fråga om en betydande skärpning av straffskalan. Också minimistrafte för sexuellt utnyttjande (20 kap. 5 § i lagförslag 1) höjs från böter till fängelse i 4 månader.

Straffen för sexualbrott mot barn skärps avsevärt. De straffbara samlag som för närvarande bedöms som grovt sexuellt utnyttjande av barn ska i fortsättningen vara straffbara som våldtäkt mot barn, vars minimistrafte är fängelse i två år. I grova fall föreslås det att sexuella handlingar som inte innefattar samlag ska bestraffas som grovt sexuellt övergrepp mot barn, för vilket minimistrafte är fängelse i två år. För närvarande är minimistrafte för dessa gärningar fängelse i ett år. Ändringarna innebär att villkorligt fängelse endast i mycket exceptionella fall kan dömas ut för dessa gärningar (se även RP, s. 60). Till denna del är det fråga om en mycket betydande skärpning av straffskalans minimistrafte, vilket har en mer skärpande effekt på straffpraxis än en höjning av maximistrafte. Skärpningen av straffen för brott mot barn ligger i linje med riksdagens uttalande (RSv 305/2018 rd) som godkändes utifrån lagutskottets betänkande (LaUB 24/2018 rd) och där riksdagen förutsatte att straffen och i synnerhet minimistrafte för utnyttjande- och våldtäktsbrott mot barn skärps ytterligare i samband med reformen av 20 kap. i strafflagen.

Lagutskottet noterar dessutom att straffbarheten för grundformen av våldtäkt (20 kap. 1 § i lagförslag 1) skärps betydligt genom de lagändringar som föreslås i propositionen. Det beror på följande: (1) rekvisitet för våldtäkt utvidgas till att gälla alla samlag som genomförs utan frivilligt deltagande, (2) definitionen av samlag utvidgas, (3) i fråga om de lindrigaste gärningar som i dag bestraffas som våldtäkt (20 kap. 1 § 3 mom. i strafflagen) höjs minimistrafte från fyra månaders till ett års fängelse och (4) en del av de gärningar som i dag är straffbara som sexuellt utnyttjande (20 kap. 5 § i strafflagen) är i fortsättningen straffbara som våldtäkt, varvid minimistrafte stiger från böter till fängelse i ett år. Av detta följer konsekvent att det i fortsättningen i princip är motiverat att påföra strängare straff för gärningar som för närvarande bestraffas som våldtäkt, inklusive gärningar som begås genom våld. Straffskalorna måste tillämpas så att straffpraxisen i sin helhet blir konsekvent och logisk. Det är också viktigt att bestämmelserna tillämpas enhetligt i hela landet. Utskottet noterar också att den strängare straffpraxisen beaktats också i anslagen till myndigheterna och domstolarna.

Det är dock klart att man vid bestämmande och utmätning av straff i domstolarna iakttar den allmänna regleringen i 6 kap. i strafflagen, som bland annat innehåller bestämmelsen om proportionalitetsprincipen i 6 kap. 4 § i strafflagen, som gäller den allmänna principen för straffmätning, liksom också till exempel bestämmelsen i 6 kap. 9 § i strafflagen, som gäller valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse.

Betänkande LaUB 10/2022 rd

Sakkunniga har också tagit upp frågan om att höja minimistraffet för grundformen av våldtäkt till fängelse i två år. Utifrån inkommen utredning anser lagutskottet att det inte är motiverat att höja minimistraffet för grundformen av våldtäkt från det som föreslås i propositionen. Det skulle bland annat kräva att man överväger att till lagen foga en bestämmelse och en skala där man för de gärningar som är minst klandervärda har en straffskala som är lindrigare än grundskalan. Utskottet anser inte att en sådan ändring av regleringens struktur är motiverad. Utskottet påpekar dessutom att om straffskalan för något av de brott som nämns i 20 kap. i strafflagen ändras, skulle detta i större utsträckning påverka proportionaliteten mellan straffen för olika brott.

Sakkunniga har också hänvisat till straffnivåerna i andra länder, däribland Sverige. Utskottet hänvisar till det som sägs i propositionen (RP, s. 48) och anser att straffnivån för sexualbrott i de jämförelseländer som är viktiga för Finland kan erbjuda nyttiga jämförelser för bedömningen av straffens proportionalitet. Olika länders rättssystem utgör dock separata helheter, där många faktorer påverkar straffens proportionalitet och faktiska stränghet. Det har stor betydelse hur stränga straff som vanligen föreskrivs i det aktuella systemet, hurudana handlingar vissa rekvisit, till exempel våldtäkt, innefattar, vilka bestämmelser om straffmätning som ingår i systemet, hur de allmänna förutsättningarna för straffrättsligt ansvar, till exempel uppsåt och oaktsamhet, definieras, om det är möjligt att avvika från straffskalorna i vissa fall, hurudana straff som i praktiken utdöms och hur straffen verkställs i praktiken. Enbart av det faktum att vissa jämförelseländer i vissa fall har strängare straffskalor än Finland kan inga långtgående slutsatser dras om vilken straffskalan borde vara i Finland.

I enlighet med det som sägs ovan skärper propositionen de nuvarande straffskalorna för sexualbrott i stor utsträckning och ställvis mycket kännbart. I propositionen (se s. 46—51, 58—61, 68—70 och 138) har det gjorts en detaljerad bedömning av om höjningen av straffskalorna är motiverad och proportionerlig och om höjningens konsekvenser. Efter att ha bedömt propositionen och inkommen utredning anser lagutskottet att de föreslagna straffskalorna ändå bildar en proportionerlig och konsekvent helhet både inom lagstiftningen om sexualbrott och i förhållande till andra straffbestämmelser.

Ekonomiska konsekvenser

Totalreformen av 20 kap. i strafflagen har ekonomiska konsekvenser för myndigheterna och domstolarna i rättsvårdskedjan, eftersom det bedöms att polisen, åklagaren och domstolen kommer få nya brottmål för behandling. Strängare straffskalor och den väntade ökningen av antalet brottmål kommer att öka antalet fångar. Myndigheternas arbetsmängd beräknas öka när reformen träder i kraft, men de faktiska konsekvenserna för personalbehovet förväntas klarna först flera år efter att reformen trätt i kraft (se RP s. 68).

Reformen beräknas medföra bestående årliga tilläggskostnader på cirka 854 000 euro inom inrikesministeriets förvaltningsområde och cirka 6,027 miljoner euro inom justitieministeriets förvaltningsområde, det vill säga sammanlagt cirka 6,9 miljoner euro. För åklagarnas del är det fråga om merkostnader på cirka 886 000 euro (10 årsverken), för tingsrätternas och hovrätternas del sammanlagt cirka 348 000 euro (cirka 5 årsverken) och för rättshjälpsbyråernas del 225 000 euro (3 årsverken) (se RP, s. 66 och 67). Propositionen beräknas öka de årliga kostnaderna för verkställigheten av fängelsestraff med cirka 4,15 miljoner euro (se RP, s. 70). Det är då lagarna träder i

Betänkande LaUB 10/2022 rd

kraft blir kostnadsökningen inte fullt så stor, eftersom verkställigheten av fängelsestraff i straffprocesskedjan ännu då inte är fullskalig.

Sakkunniga bedömer dock att reformen kommer att öka arbetsmängden inom domstolsväsendet betydligt mer än uppskattat. Det har framförts att behovet av tilläggsresurser för tingsrätternas och hovrätternas del är cirka 1,8 miljoner euro (cirka 20 årsverken) större än vad som uppskattas i propositionen. Dessutom har det ansetts att det behövs en tilläggsfinansiering på cirka 83 000 euro för utbildningen av domare.

Lagutskottet hänvisar till sina tidigare utlåtanden och betonar att en fungerande straffprocesskedja kräver en balanserad och tillräcklig resurstilldelning till alla myndigheter i kedjan (se särskilt LaUU 18/2022 rd och LaUU 11/2021 rd och de utlåtanden som det hänvisas till i det senare utlåtandet). Otillräckliga och oproportionerliga anslag leder endast till hinder i kedjans funktion. Utskottet har åtskilliga gånger tidigare också påpekat att resurserna för domarutbildningen och domarutbildningsnämnden är knappa (se bl.a. LaUU 11/2021 rd, LaVP 3/2021 rd och LaUU 22/2018 rd).

Utskottet har också uttryckt allvarlig oro över anslagen för justitieministeriets förvaltningsområde, eftersom de är otillräckliga med hänsyn till aktörernas behov (se bl.a. LaUU 11/2021 rd och de tidigare utlåtanden som nämns där). Till följd av detta har det länge funnits betydande brister i aktörernas basfinansiering, vilket kräver omedelbara åtgärder (se bl.a. LaUU 18/2022 rd).

Lagutskottet betonar därför att det krävs tillräckliga resurser för att totalreformen av 20 kap. i strafflagen ska kunna genomföras ändamålsenligt. Med beaktande av de sakkunnigas oro över resursernas tillräcklighet och utskottets tidigare ställningstaganden, reformens ekonomiska konsekvenser samt tillräckligheten och proportionaliteten i de anslag som anvisats myndigheter och domstolar är det nödvändigt att noga följa upp och vid behov vidta åtgärder för att stärka anslagen. Utskottet föreslår att riksdagen godkänner ett uttalande om saken (*Utskottets förslag till uttalande 1*).

Verkställighet och uppföljning

Det föreslås att lagarna träder i kraft tidigast sex månader efter det att de har antagits, så att medborgarna och myndigheterna hinner förbereda sig för ikraftträdandet. Alla som berörs av reformen måste få tillräckligt med information, och de nya straffbestämmelserna om sexualbrott bör beaktas på behörigt sätt också i sexualupplysningen och sexualfostran. Utskottet betonar också vikten av att kompetensen inom myndigheterna och domstolarna säkerställs genom utbildning. Bland annat polisens specialkompetens är väsentlig när det gäller att möta offer och handlägga ärenden som gäller personer i utsatt ställning. Utskottet föreslår att riksdagen godkänner ett uttalande om saken (*Utskottets förslag till uttalande 2*).

Totalreformen av 20 kap. i strafflagen medför betydande ändringar i strafflagens bestämmelser om sexualbrott. Därför bör man noga och på bred front följa hur reformen fungerar, hur bestämmelserna tillämpas och vilka konsekvenser reformen har. Särskild uppmärksamhet bör fästas bland annat vid tillämpningen av straffbestämmelser som grundar sig på avsaknad av frivillighet och bestämmelser om sexuellt utnyttjande. Vid denna uppföljning bör man också syna förhållan-

Betänkande LaUB 10/2022 rd

det mellan bestämmelserna i fråga är tydligt. Dessutom bör särskild uppmärksamhet fästas vid tillämpningen av straffbestämmelserna om sexualbrott mot barn. Också konsekvenserna för straffpraxis bör följas upp. En utredning om hur reformen fungerat och vilka konsekvenser den gett ska lämnas till utrikesutskottet senast ett år efter det att reformen trätt i kraft. Utskottet föreslår att riksdagen godkänner ett uttalande om saken (*Utskottets förslag till uttalande 3*).

Medborgarinitiativet och lagmotionerna

Medborgarinitiativ MI 2/2019 rd

I medborgarinitiativet föreslås det att våldtäkt definieras utifrån samtycke så att avsaknad av samtycke lyfts fram som en central definition av våldtäkt. I initiativet föreslås det också att bestämmelsen om straffet för sexuellt utnyttjande (20 kap. 5 § i strafflagen) stryks, eftersom samlag genom utnyttjande av ställning eller beroendeställning alltid ska bestraffas som våldtäkt. Dessutom föreslås det att en bestämmelse om grov likgiltighet fogas till straffbestämmelsen om våldtäkt.

Under hösten 2019 hörde utskottet ett brett urval sakkunniga om medborgarinitiativet. Efter sakkunnigutfrågningen beslutade utskottet att avbryta behandlingen av ärendet tills vidare, eftersom justitieministeriet beredde en totalreform av 20 kap. i strafflagen, i syfte att bland annat stärka samtyckets ställning i rekvisitet för våldtäkt. Lagutskottet har sammanfört behandlingen av medborgarinitiativet och propositionen.

Utskottet ställer sig i och för sig positivt till målen med medborgarinitiativet, men den totalreform av 20 kap. i strafflagen som föreslås i propositionen täcker innehållsmässigt också de ändringsbehov som lyfts fram i initiativet. Utskottet tillstyrker att bestämmelserna i 20 kap. i strafflagen ändras utifrån propositionen och föreslår därför att medborgarinitiativet förkastas.

Lagmotion LM 24/2020 rd

I lagmotion LM 24/2020 rd föreslås det att det till 17 kap. i strafflagen fogas en ny 17 a §, där det föreskrivs att innehav av bildmaterial som innehåller rått våld vid sidan av spridning av sådant material är straffbart. Vidare föreslås en ändring av 17 kap. 18 § i strafflagen så att också spridning av en enda fil, i stället som i nuläget flera filer, är ett brott. Maximistraffet enligt 17 kap. 19 § i strafflagen höjs samtidigt till två år och brottsbenämningen ändras till innehav av material som skildrar sexuellt utnyttjande av barn. I motionen föreslås det också att det till 17 kap. i strafflagen fogas en ny 19 a §, där det föreskrivs om straffet för en grov gärningsform av innehav material som skildrar sexuellt utnyttjande av barn.

Lagutskottet konstaterar att de ändringar som föreslås i lagmotionen delvis genomförs genom de ändringar som föreslås i propositionen. I propositionen föreslås det att bestämmelsen om spridning av bild som på ett sexuellt sätt visar barn flyttas till 20 kap. 19 § i strafflagen och i fortsättningen också ska omfatta gärningar som gäller enskilda bilder eller upptagningar (RP, s. 128). I propositionen föreslås det också på motsvarande sätt som i lagmotionen att bestämmelsen om innehav av bild som på ett sexuellt sätt visar barn överförs till 20 kap. 21 § i strafflagen och att maximistraffet höjs från ett år till två år i fängelse. Dessutom föreslås det att bestämmelsens rubrik ändras.

Betänkande LaUB 10/2022 rd

Propositionen innehåller inte den i lagmotionen föreslagna kriminaliseringen av innehav av bildmaterial som innehåller rått våld och inte heller någon grov gärningsform som gäller innehav av bilder som på ett sexuellt sätt visar barn. I propositionen (s. 76) motiveras det dock varför det inte föreslås någon grov gärningsform för innehav av bilder som på ett sexuellt sätt visar barn. Lagutskottet anser därför, och med beaktande också av att riksdagens grundlagsutskott i sin praxis har betonat att kriminalisering av innehav måste betraktas som exceptionellt (GrUU 23/1997 rd, s. 4/II, GrUU 26/2004 rd, s. 4/I—II och GrUU 5/2009 rd, s. 3), att det i detta sammanhang varken är möjligt eller motiverat att genomföra det som föreslås i lagmotionen.

Utskottet föreslår följaktligen att lagmotionen förkastas.

Lagmotion LM 96/2020 rd

I lagmotion LM 96/2020 rd föreslås det att 20 kap. 7 § i strafflagen ändras så att minimistraffet för grovt sexuellt utnyttjande av barn höjs från ett till två års fängelse. Avsikten är att säkerställa att fängelsestraff som döms ut för grovt sexuellt utnyttjande av barn är ovillkorliga, eftersom fängelsestraff på mindre än två år enligt huvudregeln döms ut villkorligt i Finland och fängelsestraff på minst två år ovillkorligt.

Regeringen föreslår att motsvarande gärningar ska bestraffas åtminstone som våldtäkt mot barn (20 kap. 12 § i lagförslag 1) eller som grovt sexuellt övergrepp mot barn (20 kap. 15 § i lagförslag 1). Straffskalan för båda brotten är fängelse i två till tio år. Lagutskottet konstaterar att de i propositionen föreslagna bestämmelserna därmed uppfyller målen för lagmotionen. Utskottet föreslår följaktligen att lagmotionen förkastas.

Lagmotion LM 51/2020 rd

I lagmotion LM 51/2020 rd föreslås det att 17 kap. 1 § i strafflagen ändras så att könsumgänge med djur kriminaliseras genom bestämmelser i en ny 14 b § i kapitlet.

Lagutskottet konstaterar att syftena med lagmotionen är förståeliga, men en eventuell kriminalisering skulle kräva en noggrannare bedömning. Lagutskottet föreslår att lagmotionen förkastas.

DETALJMOTIVERING

1. Lagen om ändring av strafflagen

20 kap. Om sexualbrott

1§. Våldtäkt. Paragrafen innehåller rekvisitet för våldtäkt. Med våldtäkt avses enligt 1 mom. att ha samlag med en person som inte deltar frivilligt. Den föreslagna lydelsen utvidgar tillämpningsområdet för våldtäktsbestämmelsen till gärningar där någon inte i egentlig mening har tvingats till samlag exempelvis genom våld eller hot. I 2 mom. finns en omfattande förteckning av grunderna för när en persons deltagande i ett samlag inte ska betraktas som frivilligt. De gäller avsak-

Betänkande LaUB 10/2022 rd

naden av uttryckt frivillighet, tvång samt situationer när personen inte har kunnat utforma eller uttrycka sin vilja.

Sakkunniga har framfört att handlingsförklaring bör nämnas uttryckligen i bestämmelsen. Dessutom har det föreslagits att kravet på att maktpositionen ska vara särskild ska strykas i 2 mom. 3 punkten. Också förutsättningen att missbruket av maktpositionen ska vara allvarligt har uppmärksammats.

Lagutskottet konstaterar att enbart underlåtenhet att uttrycka frivilligt deltagande på grund av handlingsförklaring gör ett samlag till våldtäkt. Också i andra fall av handlingsförklaring kan man tillämpa den rädsla som nämns i rekvisitet för våldtäktsbestämmelsen och som det i propositionen hänvisas till som ett tillstånd till följd av rädsla, som lamslår personens förmåga att uttrycka sin vilja. Även i mer oklara situationer kan det vara möjligt att betrakta en handlingsförklaring som en sådan orsak som avses i bestämmelsen och som kan jämföras med rädsla.

När det gäller anmärkningarna angående maktposition konstaterar lagutskottet att maktposition inte är ett självständigt begrepp som är exakt och noggrant avgränsat och därför inte kan användas i brottsrekvisitet utan preciserande attribut. Det finns otaliga maktrelationer mellan människor och i nästan alla människorelationer är det i princip möjligt att se någon slags maktposition, som inte nödvändigtvis i sig har någon betydelse för den sexuella självbestämmanderätten. Tillämpningsområdet omfattar alltså identifierbara maktpositioner som baserar sig på en omständighet som kan missbrukas i de situationer som avses i bestämmelsen. Kriteriet om allvarligheten i missbruket av maktposition preciserar å sin sida förhållandet mellan våldtäkt och sexuellt utnyttjande. Enbart förekomsten av en särskild maktposition eller av ett missbruk som är lindrigare än allvarligt missbruk gör inte ett samlag till våldtäkt. En sådan gärning kan dock vara straffrättsligt klandervärd som kränkning av den sexuella självbestämmanderätten, och därför omfattas den av tillämpningsområdet för den föreslagna bestämmelsen om sexuellt utnyttjande.

Lagutskottet anser därför att rekvisitet för våldtäkt inte behöver utvidgas.

Straffskalan för våldtäkt föreslås förbli oförändrad så att den är fängelse i ett till sex år (1 mom.). Med hänvisning till utskottets överväganden ovan anser utskottet att utvidgningen av området för gärningens straffbarhet och därmed skärpningen av straffen talar för den föreslagna straffskalan.

2§. Grov våldtäkt. Enligt paragrafen utvidgas tillämpningsområdet för bestämmelsen om grov våldtäkt så att även användning av eller hot om sådant allvarligt våld som inte hör till rekvisitet för grov misshandel hör till rekvisitet för grov våldtäkt. Däremot nämns användning av skjutvapen eller eggvapen inte separat som rekvisit.

Vid sakkunnigutfrågningen framfördes det att rekvisitet för grov våldtäkt bör utvidgas till att omfatta alla försvärande omständigheter som fastställs i artikel 46 i Istanbulkonventionen, användning av skjutvapen eller eggvapen och gärningens planmässighet. Lagutskottet konstaterar att den föreslagna lagstiftningen redan nu täcker förpliktelserna enligt Istanbulkonventionen (se RP 155/2014 rd). Beaktandet av de omständigheter som nämns i propositionsmotiven har också förtydligats. Även om det separata omnämmandet av användning av skjutvapen eller eggvapen stryks i rekvisitet, ändras bestämmelsens innehåll inte i sak till dessa delar. Dessa gärningar kan fortfa-

Betänkande LaUB 10/2022 rd

rande bedömas med stöd av punkten om användning av eller hot om allvarligt våld. Vid straffmätningen beaktas gärningens planmässighet.

Det har också föreslagits att den föreslagna paragrafens tillämpningsområde utvidgas genom att i 1 mom. 3 och 4 punkten stryka uttrycket ”synnerligen” i anknytning till att brottet orsakar synnerligen kännbart psykiskt eller fysiskt lidande (3 punkten) och brottet begås på ett synnerligen rått, grymt eller förnedrande sätt (4 punkten). Likaså har det föreslagits att uttrycket ”allvarligt” i anslutning till våld stryks i 1 punkten. När det gäller uttrycket ”synnerligen” konstaterar lagutskottet att brottets grova gärningsform i strafflagen måste avgränsas till gärningar som är klart allvarligare än grundformen av brottet. Även grundformen av våldtäkt orsakar i allmänhet betydande psykiskt eller fysiskt lidande och kan också allmänt anses vara en brutal, grym eller förnedrande handling. Slopandet av bestämmelsen ”synnerligen” som förutsättning skulle antyda att lagstiftaren inte betraktar grundformen av våldtäkt som en gärning som orsakar kännbart lidande eller till exempel förödmjukande. Bestämningen ”synnerligen” används också på motsvarande sätt i skärpningsgrunderna i exempelvis 17, 21 och 31 kap. i strafflagen. Slopandet av bestämmelsen skulle leda till intern inkonsekvens och oklarhet i strafflagen.

Lagutskottet konstaterar att slopandet av uttrycket ”allvarligt” skulle innebära att alla former av våld, också våld som bedöms som lindrig misshandel, i princip ska bedömas som grov våldtäkt. Lindrigare gärningar som inbegriper våld kan då ofta betraktas som grundformen av våldtäkt endast på den grunden att de inte uppfyller förutsättningen i de grova gärningsformerna att brottet även bedömt som en helhet är grovt. En sådan reglering är inte förenlig med systematiken eller legalitetsprincipen i strafflagen och återspeglar inte principen att den grova gärningsformen av ett brott ska vara klart allvarligare än grundformen av brottet. Grunderna för skärpningen ska definieras så exakt och noggrant avgränsat som möjligt och inte i ogrundad omfattning så att tillämpningen av dem i praktiken fokuserar på bedömning av den samlade grovheten.

Utskottet konstaterar också att införandet av grovt våld mot en person i skärpningsgrunderna för grov våldtäkt jämfört med nuläget avsevärt minskar förutsättningarna för att bestraffa våldtäkt som inbegriper våld som grov. Utskottet anser det inte behövt att utvidga tillämpningsområdet för grov våldtäkt i större utsträckning än vad som föreslås i propositionen.

5§. Sexuellt utnyttjande. Det föreslås att det gällande rekviritet ändras bland annat så att det inte längre ska förutsätta att offret förmås till något, utan rekviritet uppfylls också om gärningsmannen genom något annat slags aktiv handling med utnyttjande av sin ställning får den svagare parten att delta i samlag eller att företa någon annan sexuell handling som väsentligt kränker personens sexuella självbestämmanderätt. Med utnyttjande av ställning avses att personen missbrukar den möjlighet ställningen ger att påverka ett beslut av en person i en svagare ställning. Dessutom utvidgas regleringen till att gälla gärningar som riktar sig mot personer under 18 år i arbetsförhållande och i fritidsverksamhet. Dessutom föreslås det att kraven i den gällande regleringen på grovt missbruk av beroendeställning eller av en persons omogenhet slopas. Utskottet anser att ändringarna är ändamålsenliga.

Med hänvisning till det som sägs i utskottets överväganden ovan konstaterar utskottet att 1—4 § ska tillämpas om en person i de situationer som nämns i paragrafen inte frivilligt deltar i en sex-

Betänkande LaUB 10/2022 rd

uell handling. Den föreslagna bestämmelsen lämpar sig alltså endast för vissa specialsituationer där villkoret om avsaknad av frivillighet inte uppfylls.

Av propositionsmotiven framgår det att paragrafens 1 mom. 3 punkt gäller sexuellt utnyttjande av personer som vårdas vid sjukhus och andra inrättningar och vilkas förmåga att utforma eller uttrycka sin vilja är försvagad (RP, s. 110). Försvagningen ska vara av sådan grad att personen inte på ett tillräckligt sätt kan tänka igenom betydelsen av sitt beslut att delta. I de situationer som omfattas av bestämmelsen kan personen i sig vara positivt inställd till deltagande i en sexuell handling. Om personen i stället befinner sig i ett så svagt tillstånd eller en så svag ställning att hen inte förmår utforma eller uttrycka sin vilja, bedöms gärningen som våldtäkt eller sexuellt övergrepp i stället för sexuellt utnyttjande. Vid bedömningen av en persons förmåga och möjlighet att utforma och uttrycka sin vilja ska personens hälsotillstånd och exempelvis arten och graden av funktionsnedsättning eller sjukdom beaktas.

Avsikten är inte att kriminalisera sexuella relationer mellan sjuka eller personer med funktionsnedsättning i de fall där ingendera partens sexuella självbestämmanderätt kränks. Dessa personer har samma rätt till sexuella relationer som andra, och genom dessa bestämmelser begränsas inte den rätten ens när de vårdas i en inrättning.

Också i de situationer som avses i de andra bestämmelserna kan det förekomma sexuella relationer som inte grundar sig på utnyttjande av ställning. Om en sexuell handling i en sådan situation grundar sig på avgöranden som parterna gjort utifrån likvärdiga utgångspunkter, uppfylls inte rekvisitet.

6§. Sexuellt antastande. Paragrafen innehåller bestämmelser om sexuellt antastande. Den gällande bestämmelsen täcker gärningar som begås genom beröring. Jämfört med nuläget ändras bestämmelsen enligt propositionen så att den utöver beröring täcker handlingar där någon genom ord, genom att skicka eller visa ett meddelande eller en bild, genom att ta en bild, genom att blotta sig eller på något annat motsvarande sätt utsätter en person för en sexuell handling som är ägnad att kränka personens sexuella självbestämmanderätt, och handlingen på grund av att den är intensiv eller upprepas är så allvarlig att den kan jämföras med beröring.

Sexuellt antastande kriminaliserades 2014 (509/2014). I propositionen om den lagändringen föreslogs en bestämmelse enligt vilken det skulle ha varit straffbart att genom beröring eller på något annat jämförbart sätt handla sexuellt (RP 216/2013 rd). Grundlagsutskottet fäste då uppmärksamhet vid bestämmelsens öppna gärningssätt ("eller på något annat lika allvarligt sätt"), som var problematiskt med tanke på den straffrättsliga legalitetsprincipen, och ansåg att regleringen bör preciseras (GrUU 6/2014 rd, s. 3—4).

Lagutskottet ansåg å sin sida då att gränserna för straffbart beteende enligt den föreslagna bestämmelsen var alltför oklara på grund av det öppna rekvisitet för gärningssättet och på grund av att de rekvisit som ingick i den föreslagna bestämmelsen sammantagna utgjorde en oklar helhet. Utskottet ansåg också att det av förarbetena till bestämmelsen (RP 216/2013 rd, s. 62/II) tydligt framgår att området för straffbart beteende är oklart. Sammanfattningsvis ansåg lagutskottet att det "i det här skedet" är motiverat att begränsa begreppet sexuellt ofredande till situationer som

Betänkande LaUB 10/2022 rd

inbegriper beröring och utvidga straffbarheten först när det är möjligt att bedöma på vilken nivå tröskeln för straffbarhet i praktiken lägger sig (LaUB 4/2014 rd, s. 7I—II).

Grundlagsutskottet påpekar i sitt utlåtande om den nu aktuella propositionen att tillämpningsområdet för den nu föreslagna bestämmelsen på grund av det öppna gärningssättet ("på något annat motsvarande sätt") i praktiken kan komma att bestämmas från fall till fall, på motsvarande sätt som den reglering som grundlagsutskottet tidigare bedömde, och att detta i viss mån är problematiskt med avseende på legalitetsprincipen (GrUU 20/2022 rd, s. 5). Grundlagsutskottet anser att bestämmelsen måste preciseras till dessa delar. Grundlagsutskottet anser dock att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Vid beredningen av propositionen har ingen omfattande forskning om rättspraxis i fråga om sexuellt antastande varit tillgänglig. De andra utredningar som berör rättspraxis tyder dock på att tillämpningen av den gällande bestämmelsen förefaller ha varit ganska enhetlig och att rekvisitet inte har ansetts uppfyllt om en handling som innefattar sexuella drag har varit mer ringa eller när det har funnits stort tolkningsutrymme i fråga om handlingens sexuella karaktär.

Sammantaget anser lagutskottet att det är motiverat att utvidga tillämpningsområdet för bestämmelsen om sexuellt antastande på det sätt som avses i propositionen. Det är också motiverat att uttryckligen inkludera exempelvis sexuellt antastande som sker genom ord eller genom fotografering i bestämmelsens tillämpningsområde, eftersom en betydande mängd gärningar som i typiska fall kränker den sexuella självbestämmanderätten annars skulle falla utanför tillämpningsområdet.

I anknytning till utvidgningen av tillämpningsområdet anser lagutskottet att det också bör läggas särskild vikt vid behovet av att skydda människor också mot icke-önskat sexuellt innehåll och andra icke-fysiska kränkningar av den sexuella självbestämmanderätten har ökat under senare år. Det har bland annat att göra med att kommunikationsteknologin utvecklats och att det blivit lättare att sprida och sända bilder och meddelanden till andra personligen. Den omfattning i vilken sexuellt antastande förekommit i den senaste tidens samhällsdebatt kan anses vittna om att acceptansen för kränkningar av den sexuella självbestämmanderätten blir allt mindre. På det sätt som framgår av propositionsmotiven har utvidgningen av tillämpningsområdet för bestämmelsen om sexuellt antastande fått brett understöd i remissvaren under beredningsskedet (RP, s. 88).

Med tanke på kravet på tydlighet enligt den straffrättsliga legalitetsprincipen är det av betydelse att den föreslagna 6 § utvidgar sexuellt antastande till andra handlingar än sådana som inbegriper beröring genom att i bestämmelsen räkna upp andra gärningstyper, även om bestämmelsen också innehåller ett öppet brottsrekvisit. En förteckning med flera tillvägagångssätt i bestämmelsen förtydligar på det sätt som sägs i propositionen hurudana och hur allvarliga handlingar som utöver dem kan omfattas av tillämpningsområdet. I fråga om exaktheten är det också av betydelse att de handlingar som omfattas av bestämmelsens tillämpningsområde utöver beröring har begränsats till handlingar som på grund av att de är intensiva eller upprepas är så allvarliga att de kan jämföras med beröring. Vidare begränsas tillämpningen av kravet på att definitionen av sexuell handling ska vara uppfylld (20 kap. 23 § 2 mom.) samt av att gärningen ska vara ägnad att kränka någon annans sexuella självbestämmanderätt.

Betänkande LaUB 10/2022 rd

Lagutskottet anser utifrån inkommen utredning att det också är godtagbart att rekvisitet omfattar gärningssättet ”eller på något annat motsvarande sätt”. I rekvisitet kan man inte i detalj räkna upp alla möjliga gärningssätt för sexuellt antastande. En uttömmande förteckning över gärningssätten skulle ge ett snävare tillämpningsområde än den bestämmelse som föreslås i propositionen. Handlingar som kan betraktas som sexuellt antastande och som i fråga om klandervärdhet kan jämföras med dem som nämns i bestämmelsen skulle då inte leda till straff.

Utskottet påpekar dessutom att brottsrekvisit som delvis är öppna eller som kräver prövning från fall till fall inte är exceptionella i strafflagen och inte helt går att undvika. Det är typiskt för kränkningar av den sexuella självbestämmanderätten att de kan ske på väldigt många sätt.

Utskottet anser inte heller att det skulle precisera bestämmelsen väsentligt om man avviker från det som föreslås i propositionen och i stället ger en uttömmande förteckning över gärningssätten. De mer krävande gränsdragningarna kommer snarare att gälla huruvida någon gärning är sexuellt väsentlig och kan kränka någon annans sexuella självbestämmanderätt. Det beror i synnerhet på att rekvisitet för antastande gäller de sexuella handlingar som i straffrättsligt avseende är minst klandervärda. Denna utmaning kan också gälla något ny handling som uttryckligen nämns i det föreslagna rekvisitet, någon annan jämförbar handling eller ett redan gällande gärningssätt som gäller beröring (se HD 2019:104 och HD 2020:38). Lagutskottet anser utifrån inkommen utredning att de utmaningar som är förknippade med en sådan gränsdragning inte är oskäliga eller på något sätt exceptionella i tillämpningen av strafflagstiftningen. Detta framgår också av att det i rättspraxis redan har dragits upp riktlinjer för beröringshandlingars sexuella karaktär och för den abstrakta risken för den sexuella självbestämmanderätten (HD 2019:104 och HD 2020:38). Dessa riktlinjer styr också tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen. Dessutom finns det skäl att anta att också den föreslagna bestämmelsen om antastande snart efter att den trätt i kraft kommer att leda till rättspraxis som ger preciserande riktlinjer för tillämpningen av den.

16§. Sexuellt utnyttjande av barn. Paragrafen innehåller bestämmelser om sexuellt utnyttjande av barn. Trots att bestämmelsen till sin rubrik motsvarar den ovan behandlade bestämmelsen om sexuellt utnyttjande (20 kap. 5 § i lagförslag 1) är det fråga om olika bestämmelser. Det beror på att rekvisitet för sexualbrott mot barn inte förutsätter avsaknad av frivillighet, medan den föreslagna 5 § om sexuellt utnyttjande uttryckligen gäller situationer där det krav på frivillighet som ingår i bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp inte uppfylls. Den föreslagna nya bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av barn gäller däremot gärningar som uppfyller rekvisitet för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn (20 kap. 12 och 14 § i lagförslag 1) under sådana omständigheter där det är motiverat att döma enligt en lägre straffskala och en mindre sträng brottsbeteckning.

Lagutskottet konstaterar för tydlighetens skull att bestämmelsens formulering i sak motsvarar etablerad praxis i fråga om rekvisit i strafflagen, och innebär på inget sätt att gärningar som ska bestraffas som sexuellt utnyttjande av barn inte ska betraktas som allvarliga.

19§. Spridning av bild som på ett sexuellt sätt visar barn. Paragrafen innehåller i sak bestämmelserna om gärningsformer som gäller barn i 17 kap. 18 § i den gällande strafflagen med vissa preciseringar. Utskottet konstaterar att också unga kan ta och dela sexuella bilder av sig själva. Utskottet framhåller att avsikten inte är att med stöd av bestämmelsen bestraffa handlingar där

Betänkande LaUB 10/2022 rd

unga frivilligt sinsemellan delar bilder av sig själva (LaUB 4/2004 rd, s. 4–5, och RP, s. 128). Det samma gäller innehav av bild som på ett sexuellt sätt visar barn enligt 21 § (se även RP s. 129).

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 1–16 i proposition RP 13/2022 rd utan ändringar.

Riksdagen förkastar medborgarinitiativ MI 2/2019 rd.

Riksdagen förkastar lagförslagen i lagmotionerna LM 24/2020 rd, LM 51/2020 rd och LM 96/2020 rd.

Riksdagen godkänner tre uttalanden. (Utskottets förslag till uttalanden)

Utskottets förslag till uttalanden

1. *Riksdagen förutsätter med beaktande av de otillräckliga anslagen inom justitieministeriets förvaltningsområde att regeringen noga följer huruvida de tilläggsanslag som anvisats myndigheter och domstolar för genomförandet av totalreformen av 20 kap. i strafflagen är tillräckliga och inbördes proportionerliga samt vid behov vidtar åtgärder för att stärka anslagsläget.*
2. *Riksdagen förutsätter att regeringen ser till att medborgarna får effektiv och heltäckande information om totalreformen av 20 kap. i strafflagen och att de nya straffbestämmelserna om sexualbrott beaktas på behörigt sätt i sexualupplysningen och sexualfostran. För att säkerställa tillräcklig kompetens måste även behövlig utbildning vid myndigheter och domstolar ordnas.*
3. *Riksdagen förutsätter att regeringen på bred front och ingående följer hur totalreformen av 20 kap. i strafflagen fungerar, hur bestämmelserna tillämpas och vilka konsekvenser reformen har. Särskild uppmärksamhet bör fästas bland annat vid tillämpningen av de straffbestämmelser som grundar sig på avsaknad av frivillighet, det vill säga bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt övergrepp. Också tillämpningen av straffbestämmelsen om sexuellt utnyttjande bör bevakas med särskild hänsyn till gränsdragningen mellan den bestämmelsen och de straffbestämmelser som grundar sig på avsaknad av frivillighet och till huruvida det inbördes förhållandet mellan bestämmelserna är tydligt. Särskild uppmärksamhet bör också fästas vid tillämpningen av straffbestämmelserna om sexualbrott mot barn och vid konsekvenserna av straffpraxis. En utredning om hur reformen fungerat och vilka konsekvenser den gett ska lämnas till lagutskottet senast ett år efter det att reformen trätt i kraft.*

Betänkande LaUB 10/2022 rd

Helsingfors 17.6.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Leena Meri saf
vice ordförande Sandra Bergqvist sv
medlem Hanna Huttunen cent
medlem Saara Hyrkkö gröna
medlem Pihla Keto-Huovinen saml
medlem Marko Kilpi saml
medlem Antero Laukkanen kd
medlem Matias Mäkynen sd
medlem Jouni Ovaska cent
medlem Mari Rantanen saf
medlem Suldaan Said Ahmed vänst
medlem Ruut Sjöblom saml
medlem Mirka Soinikoski gröna
ersättare Kim Berg sd
ersättare Vilhelm Junnila saf
ersättare Tuomas Kettunen cent.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila
utskottsråd Mikko Monto
utskottsråd Katariina Paakkanen.

Betänkande LaUB 10/2022 rd Reservation

Reservation

Motivering

I regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om sexualbrott (RP 13/2022 rd) föreslås det att strafflagens bestämmelser om sexualbrott ändras. Dessutom föreslås ändringar i flera andra anknytande lagar.

Syftet med reformen är att stärka skyddet för vars och ens sexuella självbestämmanderätt och personliga integritet. Sexualbrott är en av de allvarligaste brottstyperna. De kränker den mest intima dimensionen av människans integritet och självbestämmanderätt på ett sätt som kan ge offret livslånga spår. Särskilt för att skydda kvinnor och barn och för att uppfylla de folkrättsliga människorättsförpliktelser som är bindande för Finland är det viktigt att straffen för sexualbrott är tillräckligt stränga. Även om straffen för sexualbrott till vissa delar skärptes under förra valperioden, är domarna för sexualbrott i Finland fortfarande lindriga i internationell jämförelse.

Det viktigaste målet med reformen av lagstiftningen om sexualbrott bör vara att straffen för sexualbrott skärps. I detta avseende tar propositionen som helhet betraktat ett steg i rätt riktning i efter de ändringar som gjorts i det propositionsutkast som publicerades hösten 2020. Propositionen innehåller dock fortfarande åtskilliga brister i fråga om kriminalisering, rekvisit och straffskalor. Dessa brister måste åtgärdas för att de straff som döms ut för sexualbrott ska vara tillräckligt stränga.

Minimistrafvet för våldtäkt bör höjas

I Finland är de domar som meddelas för våldtäkt oftast villkorliga och lindrigare än i de andra nordiska länderna. Enligt propositionen ska minimistrafvet för våldtäkt inte höjas från fängelse i ett år. Med beaktande av våldtäktsbrottets allvarlighet och omfattning, att merparten av våldtäktsbrotten döms ut enligt straffskalans lägre straff samt att fängelsestraff på under två år utan exceptionella grunder döms ut villkorligt i Finland anser vi att det föreslagna minimistrafvet inte är tillräckligt.

Vi föreslår att 20 kap. 1 § 1 mom. i lagförslag 1 ändras så att minimistrafvet för våldtäkt höjs från ett år till två år i fängelse. Ändringen säkerställer att fängelsestraff som döms ut för våldtäktsbrott i regel är ovillkorliga.

Sexuellt utnyttjande bör i fråga om samlag inbegripas i tillämpningsområdet för våldtäkt och i fråga om andra sexuella handlingar i tillämpningsområdet för sexuellt övergrepp.

Propositionens förslag till strafflagens 20 kap. 5 § om sexuellt utnyttjande är på många sätt problematiskt. Det är väsentligt att förstå att de i paragrafen avsedda situationer där en maktposition missbrukas skapar sådana tvingande omständigheter där genuint samtycke inte kan ges.

Möjliggörandet av två olika brottsrubriceringar — våldtäkt och sexuellt utnyttjande — skapar en problematisk hierarki mellan de olika gärningssätten och fördunklar begreppet frivilligt deltagan-

Betänkande LaUB 10/2022 rd Reservation

de. Särskilt problematisk är den föreslagna paragrafens inriktning på utsatta personer, vilket utöver missbruk av maktposition och att brottet riktas mot ett barn är en försvårande omständighet enligt Istanbulkonventionen och en grund för att skärpa straffet, inte lindra det.

Vi föreslår att 20 kap. 5 § i lagförslag 1 stryks och att bestämmelserna i paragrafen fogas till 1 och 3 § så att handlingar som innebär sexuellt utnyttjande i fråga om samlag inkluderas i tillämpningsområdet för våldtäkt och i fråga om andra sexuella handlingar i tillämpningsområdet för sexuellt övergrepp.

Minimistrafvet för grov våldtäkt bör höjas

Enligt propositionen ska inte heller minimistrafvet för grov våldtäkt höjas jämfört med nuläget utan också i fortsättningen vara fängelse i två år. Vi anser att också minimistrafvet för grov våldtäkt måste höjas. Med beaktande av den höga tröskeln för att rekvisitet för grov våldtäkt ska uppfyllas och det minimistraf på två år som vi anser vara lämpligt för våldtäkt, är ett lämpligt minimistraf för den grova gärningsformen fängelse i tre år.

Vi föreslår att 20 kap. 2 § 1 mom. i lagförslag 1 ändras så att minimistrafvet för grov våldtäkt höjs från två år till tre år i fängelse.

Straffen för sexualbrott mot barn bör skärpas över hela linjen

Barn måste med alla till buds stående medel skyddas mot sexual- och våldsbrott. Vi bedömer att minimistrafven för olika sexualbrott mot barn över lag blir alltför lindriga i relation till hur allvarliga gärningarna är och att de därför måste skärpas i fråga om flera brott enligt 20 kap. i strafflagen.

Vi föreslår att 20 kap. 4 § 1 mom. i lagförslag 1 ändras så att minimistrafvet för grovt sexuellt övergrepp höjs från ett år till två år i fängelse. Rekvisitet för grovt sexuellt övergrepp uppfylls bland annat när objektet för det sexuella övergreppet är ett barn under arton år och det sexuella övergreppet även bedömt som en helhet är grovt.

Dessutom föreslår vi att 20 kap. 12 § 1 mom. i lagförslag 1 ändras så att minimistrafvet för våldtäkt mot barn höjs från två år till tre år i fängelse.

Vi föreslår att 20 kap. 14 § 1 mom. i lagförslag 1 ändras så att minimistrafvet för sexuellt övergrepp mot barn höjs från fyra månader till ett år i fängelse.

Vi föreslår att 20 kap. 15 § 1 mom. i lagförslag 1 ändras så att minimistrafvet för grovt sexuellt övergrepp mot barn höjs från två år till tre år i fängelse.

Vi föreslår att 20 kap. 16 § 1 mom. i lagförslag 1 ändras så att minimistrafvet för sexuellt utnyttjande av barn höjs från fyra månader till ett år i fängelse.

Betänkande LaUB 10/2022 rd Reservation

Sänkning av tröskeln för tillämpning av grova brott genom justering av rekvisiten

Utöver de ovan beskrivna justeringarna av straffskalorna föreslår vi att villkoren för tillämpning av kvalificeringsgrunderna för bestämmelserna om grov våldtäkt och grov våldtäkt mot barn lindras på det sätt som föreslogs vid utskottets sakkunnigutfrågning så att villkoren gällande allvarlighet i 1 mom. 1 punkten och särskild karaktär i 3—4 punkten stryks. Därmed skulle allt fler våldtäktsbrott i fortsättningen bestraffas som grov våldtäkt eller grov våldtäkt mot barn. Det följer av att det för ett grovt brott döms ut strängare straff än för grundformen av brottet. För att också andra sexuella handlingar än samlag oftare ska kunna dömas ut enligt en strängare straffskala, bör villkoren för tillämpning av kvalificeringsgrunderna för bestämmelserna om grovt sexuellt övergrepp och grovt sexuellt övergrepp mot barn lindras på motsvarande sätt så att villkoret om allvarlighet och särskild karaktär i 1 mom. 1 punkten och 2 punkten i de paragraferna stryks.

Genom dessa ändringar motsvarar de straff som döms ut för sexualbrott enligt vår åsikt bättre skadligheten och klandervärlden hos sådana brott.

Vi föreslår ändringar enligt det som sägs ovan i 20 kap. 2, 4, 13 och 15 § i strafflagen.

Könsumgänge med djur bör kriminaliseras

Lagutskottet har behandlat propositionen tillsammans med lagmotion LM 51/2020 rd, där det föreslås att könsumgänge med djur kriminaliseras i 17 kap. i strafflagen. Sakkunniga har ansett att en särskild kriminalisering i frågan på det sätt som föreslås i lagmotionen bör tas in uttryckligen i strafflagen i stället för i en lag om djurvälstånd.

Djurskyddsbrott har kriminaliserats i 17 kap. i strafflagen. Könsumgänge med djur kan snabbt kriminaliseras genom en separat ändring av strafflagen. Könsumgänge med djur är för närvarande straffbart i Finland endast om gärningen uppfyller rekvisitetet för djurskyddsförseelse enligt djurskyddslagen eller lindrigt djurskyddsbrott, djurskyddsbrott eller grovt djurskyddsbrott enligt strafflagen. I fråga om strafflagen är utgångspunkten att gärningspersonen behandlar ett djur på ett grymt sätt eller utsätter det för onödigt lidande, onödig smärta eller onödig plåga. Könsumgänge med djur har således inte kriminaliserats som gärning i sig, utan endast på dessa villkor. Om gärningen inte uppfyller rekvisitetet för något av de ovannämnda brotten, är det inte straffbart att ha könsumgänge med djur. De nuvarande kriminaliseringarna ligger inte heller i linje med innehållet i de övriga bestämmelserna i strafflagen, eftersom exempelvis spridning av bilder som visar könsumgänge med djur har kriminaliserats i strafflagen, men det inte finns någon egentlig gärning. Denna konflikt bör absolut elimineras genom att man kriminaliserar könsumgänge med djur också som en ren gärning.

Totalförbudet mot könsumgänge med djur grundar sig på att den nuvarande lagstiftningen inte motsvarar människors moral- och rättssuppfattning, inte behandlar djur som individer och kan vara mycket skadlig för djur. Syftet med kriminaliseringen är utöver att skydda djur också lagstiftarens budskap att könsumgänge med djur inte kan anses godtagbart.

Vi konstaterar i detta sammanhang att jord- och skogsbruksministeriet för närvarande bereder ett förslag till lag om djurvälstånd. Enligt lagutkastet ska det i lagen tas in en bestämmelse som för-

Betänkande LaUB 10/2022 rd Reservation

bjuder könsumgänte med djur. Uppsätligt brott mot förbudet ska vara straffbart som djurskydds-förseelse. Djurens välfärd kan inte vänta på en totalrevidering av djurskyddslagen, utan frågan måste lösas så snart som möjligt för att djuren ska behandlas humant.

Vi föreslår att det till 17 kap. i lagförslag 1 fogas en ny 14 b § ändrad utifrån lagmotion LM 51/2020 rd, enligt vilken könsumgänte eller därmed jämförbart sexuellt umgänte med djur bestraffas med böter eller fängelse i högst två år.

Innehav av en våldsskildring bör kriminaliseras

På internet sprids enorma mängder material där barn utnyttjas, men också material med olika former av våld där barn torteras och misshandlas. Enligt gällande lagstiftning eller propositionen är innehav av våldsskildring inte ett brott i Finland. I Finland får material laddas ner och ses, men det blir straffbart först om materialet sprids vidare.

Polisen uppger att det ständigt produceras fler skildringar av barnmisshandel och att man vid husrannsakan hittar videor med brutalt våld och till och med material där spädbarn dödas. I sådana situationer, om det inte finns bevis för spridning, leder innehav av sådant brutalt våld enligt gällande lagstiftning inte till någon påföljd. Att ladda ner och inneha sådant material visar dock att förövaren förhårligar våldet på ett exceptionellt sätt, och materialet används för sexuella ändamål. Därför är det motiverat att kriminalisera innehav av material som återger rått våld.

Vi föreslår att det till 17 kap. i lagförslag 1 fogas en ny 17 a § utifrån lagmotion LM 24/2020 rd, enligt vilken obehörigt innehav av filmer eller andra bildprogram eller upptagningar eller filer som innehåller sådana där rått våld förekommer ska vara straffbart med böter som innehav av våldsskildring.

Det bör föreskrivas om en grov gärningsform av innehav av bild som på ett sexuellt sätt visar barn

I takt med den tekniska utvecklingen har datorernas lagringskapacitet och mängden material som polisen beslagtagit genom husrannsakan ökat explosionsartat. I ett enda fall kan det finnas tiotusentals bilder och hundratals timmar av videomaterial. I CAM-material (Child Abuse Material) är barn offer för allvarliga brott, och antalet anmälningar om dessa brott har ökat samtidigt som produktionen av och tillgången till sådant material har ökat.

Sakkunniga har påpekat att det enligt undersökningen ReDirection finns en betydande risk för att den som konsumerar material som på ett sexuellt sätt visar barn begår åtminstone nätburna sexualbrott mot barn. Därför bör innehav av sådant material tas på allvar och inte, som det sägs i propositionen, anses vara väsentligt mindre skadligt än spridningen av sådant material.

Många CAM-ringar på darknet kräver också bilder eller videor som vederlag för inträdet, det vill säga de fungerar som verktyg för utbytet av bilder. Det finns en enorm marknad för CAM-material; det årliga värdet beräknas uppgå till miljarder euro.

Betänkande LaUB 10/2022 rd

Reservation

Vår nuvarande lagstiftning har inte följt den tekniska utvecklingen och är inte längre aktuell. I en internationell jämförelse släpar Finlands lagstiftning långt efter många andra länder, vilket redan i grunden beror på att Finlands lagstiftning om CAM-material härrör från tiden före de sociala medierna.

Mängden material som innehåses kan vara ofattbart stor, men de utdömda straffen är oftast böter, vilket inte avspeglar skadligheten hos de allvarigare gärningsformerna. För närvarande och i enlighet med den föreslagna bestämmelsen är det enligt en straffrättslig bedömning fråga om en gärning som uppfyller samma rekvisit oberoende av omständigheterna. Samma rekvisit uppfylls alltså när en tonåring i sin telefon har en bild som på ett sexuellt sätt visar barn och som han eller hon fått av en annan ung person, och när en person som medvetet sökt efter material som på ett sexuellt sätt visar barn innehar tusentals timmar videofiler som återger våldtäkt av spädbarn och barn i lekåldern.

När det gäller det fördömliga i dessa gärningar skiljer de sig mycket från varandra, mycket mer än exempelvis misshandel och grov misshandel. Därför är det motiverat att också föreskriva om en grov gärningsform som gör det möjligt att bättre fastställa straffskalorna utifrån brottets grovhet. I fråga om brott där domstolarnas och myndigheternas uppfattning om gärningens klandervärdhet kan variera är det också ändamålsenligt att i lagstiftningen fastställa de olika allvarlighetsgraderna av brottet, vilket skulle bidra till att styra rättspraxis vid straffmätningen.

Vi föreslår att det till 20 kap. i lagförslag 1 fogas en ny 21 a § ändrad utifrån lagmotion LM 24/2020 rd med bestämmelser om en grov gärningsform av innehav av bild som på ett sexuellt sätt visar barn. Straffskalan föreslås vara fängelse i minst ett och högst sex år.

Medborgarinitiativet och lagmotionerna

Medborgarinitiativ MI 2/2015 rd och lagmotion LM 96/2015 rd bör förkastas på de grunder som ges i utskottets betänkande. Lagmotionerna LM 24/2020 rd och LM 51/2020 rd bör godkännas med de ändringar som föreslås ovan.

Utskottets förslag till uttalanden

Förslagen till uttalanden kan godkännas enligt betänkandet.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen godkänner lagförslagen enligt betänkandet men lagförslag 1 med ändringar, varvid

20 kap. 5 § stryks,

20 kap. 1—4 och 12—16 § ändras och

Betänkande LaUB 10/2022 rd
Reservation

det till 17 kap. fogas en ny 14 b § ändrad utifrån lagmotion LM 51/2020 rd och en ny 17 a § samt till 20 kap. en ny 21 a § ändrad utifrån lagmotion LM 24/2020 rd (*Reservationens ändringsförslag*),

att riksdagen förkastar medborgarinitiativ MI 2/2019 rd och

att riksdagen förkastar lagmotion LM 96/2020 rd.

Reservationens ändringsförslag

17 kap.

Om brott mot allmän ordning

14 b § (Ny)

Könsumgänge med djur

Den som har könsumgänge eller därmed jämförbart umgänge med djur ska för könsumgänge med djur dömas till böter eller fängelse i högst två år.
(2 mom. som i LM 51/2020 rd).

17 a § (Ny)

Innehav av våldsskildring

(Som i LM 24/2020 rd)

20 kap.

Om sexualbrott

1 §

Våldtäkt

Den som har samlag med en person som inte deltar frivilligt ska för *våldtäkt* dömas till fängelse i minst två och högst sex år.

(2 mom. som i LaUB)

För våldtäkt ska också den dömas som genom att utnyttja sin ställning får en sådan person att delta i samlag som

1) inte har fyllt 18 år och som i en skola, inrättning eller fritidsverksamhet eller i ett arbetsförhållande står under gärningsmannens bestämmanderätt eller övervakning eller i något annat därmed jämförbart underordnat förhållande till gärningsmannen,

Betänkande LaUB 10/2022 rd
Reservation

2) inte har fyllt 18 år och som på grund av omognad samt ålderskillnaden mellan parterna har en väsentligt svagare förmåga att självständigt besluta om sitt sexuella beteende än gärningsmannen,

3) vårdas på ett sjukhus eller någon annan inrättning och som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller något annat svaghetstillstånd har försämrade möjligheter att utforma eller uttrycka sin vilja, eller

4) har försämrade möjligheter att utforma eller uttrycka sin vilja på grund av att gärningsmannen missbrukar en särskild maktposition.) (Nytt 3 mom.)

Försök är straffbart. (Nytt 4 mom.)

2 §

Grov våldtäkt

Om vid våldtäkt

1) det förekommer ~~allvarligt~~ våld på person eller hot om ~~allvarligt~~ våld på person eller någon orsakas svår kroppsskada eller en allvarlig sjukdom eller försätts i livshotande läge,

2) brottet begås av fler än en person,

3) brottet orsakar ~~synnerligen~~ kännbart psykiskt eller fysiskt lidande,

4) brottet begås på ett ~~synnerligen~~ rått, grymt eller förnedrande sätt, eller

5) brottet begås mot ett barn under 18 år,

och våldtäkten även bedömd som en helhet är grov, ska gärningsmannen för *grov våldtäkt* dömas till fängelse i minst **tre** och högst tio år.

(2 mom. som i LaUB)

3 §

Sexuellt övergrepp

(1 och 2 mom. som i LaUB)

För sexuellt övergrepp ska också den dömas som genom att utnyttja sin ställning får en person att företa en annan sexuell handling än samlag, handlingen väsentligt kränker personens sexuella självbestämmanderätt och personen

1) inte har fyllt 18 år och i en skola, inrättning eller fritidsverksamhet eller i ett arbetsförhållande står under gärningsmannens bestämmanderätt eller övervakning eller i något annat därmed jämförbart underordnat förhållande till gärningsmannen,

2) inte har fyllt 18 år och på grund av omognad samt ålderskillnaden mellan parterna har en väsentligt svagare förmåga att självständigt besluta om sitt sexuella beteende än gärningsmannen,

3) vårdas på ett sjukhus eller någon annan inrättning och på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller något annat svaghetstillstånd har försämrade möjligheter att utforma eller uttrycka sin vilja, eller

4) har försämrade möjligheter att utforma eller uttrycka sin vilja på grund av att gärningsmannen missbrukar en särskild maktposition.) (Nytt 3 mom.)

Försök är straffbart. (Nytt 4 mom.)

Betänkande LaUB 10/2022 rd
Reservation

4 §

Grovt sexuellt övergrepp

Om vid sexuellt övergrepp

- 1) det förekommer ~~allvarligt~~ våld på person eller hot om ~~allvarligt~~ våld på person,
 - 2) brottet på grund av antalet gärningsmän eller av någon annan orsak orsakar ~~synnerligen~~ kännbart psykiskt eller fysiskt lidande eller begås på ett ~~synnerligen~~ förnedrande sätt, eller
 - 3) brottet begås mot ett barn under 18 år,
- och det sexuella övergreppet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för *grovt sexuellt övergrepp* dömas till fängelse i minst två och högst sex år.
(2 mom. som i LaUB))

12 §

Våldtäkt mot barn

Den som har samlag med ett barn under 16 år ska för *våldtäkt mot barn* dömas till fängelse i minst tre och högst tio år.

(2 och 3 mom. som i LaUB)

13 §

Grov våldtäkt mot barn

Om vid våldtäkt mot barn

- 1) det förekommer ~~allvarligt~~ våld på person eller hot om ~~allvarligt~~ våld på person eller någon orsakas svår kroppsskada eller en allvarlig sjukdom eller försätts i livshotande läge,
- 2) brottet begås av fler än en person,
- 3) brottet orsakar ~~synnerligen~~ kännbart psykiskt eller fysiskt lidande,
- 4) brottet begås på ett ~~synnerligen~~ rått, grymt eller förnedrande sätt,
- 5) brottet begås mot ett barn vars ålder eller utvecklingsnivå är sådan att brottet är ägnat att orsaka barnet synnerlig skada, eller
- 6) brottet är ägnat att orsaka barnet synnerlig skada på grund av det speciella förtroende som barnet hyser för gärningsmannen eller på grund av att barnet på något annat sätt står i särskilt beroende ställning till gärningsmannen,

och våldtäkten mot barn även bedömd som en helhet är grov, ska gärningsmannen för *grov våldtäkt mot barn* dömas till fängelse i minst fyra och högst tolv år.

(2 mom. som i LaUB)

14 §

Sexuellt övergrepp mot barn

Den som genom beröring eller på något annat sätt utsätter ett barn under 16 år för en annan sexuell handling som är ägnad att skada barnets utveckling än en sådan som avses i 12 § eller som får

Betänkande LaUB 10/2022 rd Reservation

barnet att företa en sådan handling ska för *sexuellt övergrepp mot barn* dömas till fängelse i minst **ett** och högst sex år.

(2 och 3 mom. som i LaUB)

15 §

Grovt sexuellt övergrepp mot barn

Om vid sexuellt övergrepp mot barn

- 1) det förekommer **allvarligt** våld på person eller hot om **allvarligt** våld på person,
- 2) brottet på grund av antalet gärningsmän eller av någon annan orsak orsakar **synnerligen** kännbart psykiskt eller fysiskt lidande eller det begås på ett **synnerligen** förnedrande sätt,
- 3) brottet begås mot ett barn vars ålder eller utvecklingsnivå är sådan att brottet är ägnat att orsaka barnet synnerlig skada, eller

4) brottet är ägnat att orsaka barnet synnerlig skada på grund av det speciella förtroende som barnet hyser för gärningsmannen eller på grund av att barnet på något annat sätt står i särskilt beroende ställning till gärningsmannen,

och brottet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för *grovt sexuellt övergrepp mot barn* dömas till fängelse i minst **tre** och högst tio år.

(2 mom. som i LaUB)

16 §

Sexuellt utnyttjande av barn

Om en våldtäkt mot barn eller ett sexuellt övergrepp mot barn, med beaktande av barnets och gärningsmannens ålder och mognad, förhållandet mellan parterna och övriga gärningsomständigheter, bedömt som en helhet har begåtts under omständigheter som gör brottet mindre allvarligt, ska gärningsmannen för *sexuellt utnyttjande av barn* dömas till fängelse i minst **ett** och högst sex år.

(2 och 3 mom. som i LaUB)

21 a § (Ny)

Grovt innehav av bild som på ett sexuellt sätt visar barn

Om vid innehav av bild som på ett sexuellt sätt visar barn

- 1) det barn som skildras är särskilt ungt,
- 2) bilden också skildrar grovt våld eller synnerligen förnedrande behandling av barnet,
- 3) den mängd material som innehas är synnerligen stor

och brottet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för grovt innehav av bild som på ett sexuellt sätt visar barn dömas till fängelse i minst ett och högst sex år.

Betänkande LaUB 10/2022 rd
Reservation

Helsingfors 17.6.2022

Pihla Keto-Huovinen saml
Ruut Sjöblom saml
Marko Kilpi saml
Leena Meri saf
Mari Rantanen saf
Vilhelm Junnila saf
Antero Laukkanen kd